

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи**

На правах рукопису

МАКІВКА АРТУР МИКОЛАЙОВИЧ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО
СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

Бічук Ірина Олександрівна,

кандидат філософських наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____

засідання кафедри соціальної роботи

та педагогіки вищої школи від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. Чернета С.Ю.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Маківка А.М. Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. – Рукопис.

Робота на здобуття освітньо-професійного ступеня «Магістр» за спеціальністю 231 Соціальна робота. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2025.

В умовах збройного конфлікту та масового переміщення людей, внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали однією з найбільш вразливих категорій громадян, які потребують комплексної соціальної підтримки. Це включає не лише надання базових соціальних послуг, а й психологічну, правову та економічну допомогу, а також створення умов для їх інтеграції у нові громади. Сьогодні українська держава активно працює над швидким реагуванням на виклики та проблеми, пов'язані із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. Для ефективного подолання цієї складної ситуації необхідно впроваджувати комплексні заходи, які включають розширену соціальну підтримку для ВПО, створення умов для їх соціально-економічної реінтеграції та забезпечення рівного соціального захисту з іншими громадянами України.

Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб є надзвичайно важливою, оскільки від рівня їх професійної підготовленості безпосередньо залежить ефективність роботи з цією категорією осіб. Сучасні умови соціальної роботи вимагають від спеціалістів глибоких знань і навичок у роботі з людьми, які пережили травми, змінили своє місце проживання і часто не мають достатніх ресурсів для самостійного відновлення.

В роботі проаналізовано соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб. Здійснено аналіз підготовленості майбутніх фахівців з соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб та розроблено силабус вибіркового освітнього компонента «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб».

Ключові слова: внутрішньо переміщена особа, соціальні послуги, соціальний супровід, соціальний захист.

ANNOTATION

Makivka A.M. Training future social work specialists for social support of internally displaced persons. – Manuscript.

Work on obtaining the educational and professional degree «Master» in the specialty Social work. – Lesya Ukrainka Volyn National University. – Lutsk, 2025.

In conditions of armed conflict and mass displacement of people, internally displaced persons (IDPs) have become one of the most vulnerable categories of citizens who need comprehensive social support. This includes not only the provision of basic social services, but also psychological, legal and economic assistance, as well as creating conditions for their integration into new communities. Today, the Ukrainian state is actively working on a rapid response to the challenges and problems associated with the social protection of internally displaced persons. To effectively overcome this difficult situation, it is necessary to implement comprehensive measures that include expanded social support for IDPs, creating conditions for their socio-economic reintegration and ensuring equal social protection with other citizens of Ukraine.

Training future social work specialists for social support of internally displaced persons is extremely important, since the effectiveness of work with this category of persons directly depends

on the level of their professional preparedness. Modern conditions of social work require specialists to have deep knowledge and skills in working with people who have experienced trauma, changed their place of residence and often do not have sufficient resources for independent recovery.

The paper analyzes social support of internally displaced persons. An analysis of the preparedness of future social work specialists for social support of internally displaced persons was carried out and a syllabus of the elective educational component “Social Support of Internally Displaced Persons” was developed.

Keywords: internally displaced person, social services, social support, social protection.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ	7
1.1. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб: правові, соціальні та управлінські аспекти	7
1.2. Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб	18
1.3. Нормативно-правове забезпечення внутрішньо переміщених осіб	27
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	34
2.1. Аналіз підготовленості майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб	34
2.2. Зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб	43
2.3. Розробка силябусу «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб»	50
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах збройного конфлікту та масового переміщення людей, внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали однією з найбільш вразливих категорій громадян, які потребують комплексної соціальної підтримки. Це включає не лише надання базових соціальних послуг, а й психологічну, правову та економічну допомогу, а також створення умов для їх інтеграції у нові громади. Сьогодні українська держава активно працює над швидким реагуванням на виклики та проблеми, пов'язані із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. Для ефективного подолання цієї складної ситуації необхідно впроваджувати комплексні заходи, які включають розширену соціальну підтримку для ВПО, створення умов для їх соціально-економічної реінтеграції та забезпечення рівного соціального захисту з іншими громадянами України.

Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу ВПО є надзвичайно важливою, оскільки від рівня їх професійної підготовленості безпосередньо залежить ефективність роботи з цією категорією осіб. Сучасні умови соціальної роботи вимагають від спеціалістів глибоких знань і навичок у роботі з людьми, які пережили травми, змінили своє місце проживання і часто не мають достатніх ресурсів для самостійного відновлення.

Необхідність розробки та впровадження спеціалізованих освітніх програм, що охоплюють ключові аспекти соціального супроводу ВПО, зумовлена також змінами в законодавстві, вимогами міжнародних стандартів і прагненням забезпечити рівний доступ до соціальних послуг для всіх категорій громадян. Зважаючи на високий попит на кваліфікованих фахівців, які здатні працювати з ВПО, важливим завданням є формування в студентів навичок не лише теоретичного знання, а й практичних умінь для роботи в умовах кризових ситуацій.

Теоретичну значущість роботи з внутрішньо переміщеними особами у воєнний та кризовий період розкрили у своїх працях такі вчені, як Акмалова А., Капицин В., Балакірева О., Бочкор Н., Дубровська Є., Залеська О.,

Заставецька О., Заставецький Б., Ткач Д., Зверева І., Лактіонова Г., Ісаєв Д., Капська А., Ольхович О., Особова О., Панок В., Поліщук І., Реан А., Шевченко Т.

Різноманітні аспекти соціальної роботи з ВПО активно досліджуються українськими науковцями, зокрема Семигіною Т., Гусак Н., Трухан С., Трубавіною І., Недрею К., Чередниченко О., Максимовською Н., Николаєвою В., Пономарьовою В., Широкою А., Івановою Л., Суровцевою І., Новиковою С., Бриндіковим Ю. та ін.

Проблематика конституційно-правових аспектів соціального захисту ВПО, їх правового статусу прослідковується у працях таких науковців, як Басова І., Боняк В., Кобець М., Коршун А., Кульга О., Крахмальова К., Малиновська О., Минакова Є., Михайловський В., Наливайко Л., Передерій О., Піскун О., Середняк Т., Фесенко О., Чепік-Трегубенко О., Чехович О. та ін.

Актуальність теми обумовлена необхідністю підвищення рівня професійної підготовки фахівців із соціальної роботи для забезпечення якісного супроводу внутрішньо переміщених осіб, їх соціальної адаптації та інтеграції у нове середовище.

Актуальність теми дослідження і її недостатнє теоретичне та практичне вирішення, зумовили вибір теми магістерської роботи «Підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити силабус підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання** дослідження:

- здійснити теоретико-змістову характеристику поняття «внутрішньо переміщені особи», його соціальну і правову дефініцію;
- проаналізувати соціальний захист внутрішньо переміщених осіб;
- проаналізувати зміст підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з внутрішньо переміщеними особами;

– розробити силабус підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної літератури); емпіричні методи (вивчення навчальної документації, анкетування, спостереження, бесіди); математична обробка результатів дослідження.

Елементи наукової новизни одержаних результатів.

– набуло подальшого розвитку уявлення про сучасні особливості роботи фахівців із соціальної роботи до роботи внутрішньо переміщених осіб;

– на теоретичному рівні з’ясовано та вдосконалено зміст підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб;

– розроблено вибіркового освітній компонент «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб».

Практичне значення одержаних результатів. Результати теоретичного та емпіричного дослідження можуть бути використані здобувачами освіти спеціальності «Соціальна робота» при підготовці до практичних занять з профільних дисциплін; в практичній діяльності педагогів, викладачів ЗВО для викладання варіативного курсу «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб».

Апробація результатів та публікації. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» та викладені в тезах:

Маківка А. Внутрішньо переміщені особи як об'єкт соціальної роботи. *Педагогіка* [Текст] : зб. наук. пр. : матеріали XVI Всеукраїнської науковопрактичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (14 травня 2025 р.) / за ред. В. З. Антонюка, С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2025. 188 с. С. 94-96.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

1.1. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб: правові, соціальні та управлінські аспекти

Це узагальнює основні аспекти, з якими стикаються ВПО, і підкреслює важливість комплексного підходу до їх підтримки та інтеграції. Якщо маєте на увазі конкретні аспекти або хочете адаптувати, дайте знати!

Внутрішньо переміщеними особами є громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах і мають право на постійне проживання в Україні. ВПО змушені залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків, таких як: військовий конфлікт, окупація території, жорстоке поводження, прояви насильства, геноцид населення, порушення прав і свобод людини, а також через екологічні, економічні, техногенні та інші надзвичайні ситуації.

В 1972 р. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, керуючись гуманними зауваженнями, включило «осіб, переміщених всередині країни» до Програми допомоги та відновлення для біженців та репатріантів [31, с. 26]. Проте внутрішньо переміщені особи інституційно отримали окремий статус у міжнародному праві лише у 1992 році в рамках мандату, наданого Представнику Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб п. Францису Денгу. Першим правовим документом для забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб є Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй з внутрішнього переміщення.

В Аналітичній доповіді представника Генерального секретаря з внутрішньо переміщених осіб було надане робоче визначення внутрішньо переміщених осіб як «осіб, які у великих кількостях раптово або несподівано були змушені покинути свої будинки, внаслідок збройних зовнішніх та

внутрішніх конфліктів, систематичних порушень прав людини, екологічних або антропогенних катастроф, і які перебувають на території країни свого походження» [31, с. 26].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» було внесено зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» у визначення поняття внутрішньо переміщена особа, відтепер до даної категорії осіб, окрім громадян України було віднесено іноземців та осіб без громадянства. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб») [38].

Михайловський В. зазначає, що «внутрішньо переміщені особи – це громадян України або осіб без громадянства або іноземців, які перебувають на території України на законних підставах і змушені та/або вимушені покинути своє житло або місце свого постійного проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушень прав людини, природних чи техногенних катастроф, окупації території іноземною державою або порушень норм міжнародного гуманітарного права або інших обставин, що походять з попередніх ситуацій, які можуть радикально змінити суспільний порядок [11, с.155].

Наливайко Л. та Орешкова А. визначають «внутрішньо переміщену особу як громадянина України, а також громадянина іншої держави чи особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання на території України, який змушений залишити місце свого постійного проживання всередині міжнародно визнаних

кордонів держави внаслідок: побоювань стати жертвою переслідувань, неможливості повною мірою користуватися гарантованими законодавством України захистом у місці свого постійного проживання; існування загрози для свого життя або членів своєї сім'ї, безпеки чи свободи; відчуття на собі або членах своєї сім'ї наслідків насильства в ситуаціях збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини; зовнішньої агресії; іноземної окупації; громадянської війни; збройних зіткнень на етнічній, релігійній, мовній чи іншій основі, що порушують громадський порядок у місці його постійного проживання; надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [29, с. 38].

Сірант М. зазначає, що «особи переміщені всередині країни – це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства або масових порушень прав людини. Це також мільйони інших цивільних осіб, які потерпають від стихійного лиха чи техногенних катастроф» [47, с. 154 -159].

Узагальнюючи, можна сказати, що внутрішньо переміщеними особами є особи, які покинули місце свого постійного проживання у межах державних кордонів, внаслідок впливу або загрози впливу масових збройних конфліктів (сутичок, погромів) на ґрунті етнічних, расових, релігійних, гендерних, політичних чи будь-яких інших розбіжностей, воєнних дій, епідемій, катастроф природного чи техногенного характеру.

Аналіз змісту поняття «внутрішньо переміщена особа» дозволяє виділити певні її ознаки, які представлені на рисунку 1.2.

В умовах війни та соціальної нестабільності внутрішньо переміщені особи потребують не тільки матеріальної допомоги, але й системних і скоординованих управлінських рішень, які забезпечують доступ до послуг і соціальної підтримки, ґрунтуючись на принципах сталості, інклюзії та гідності. Такий підхід потребує єдиної, стратегічно спланованої відповіді від державних органів, місцевої влади, міжнародних партнерів і, безумовно, громадянського суспільства.

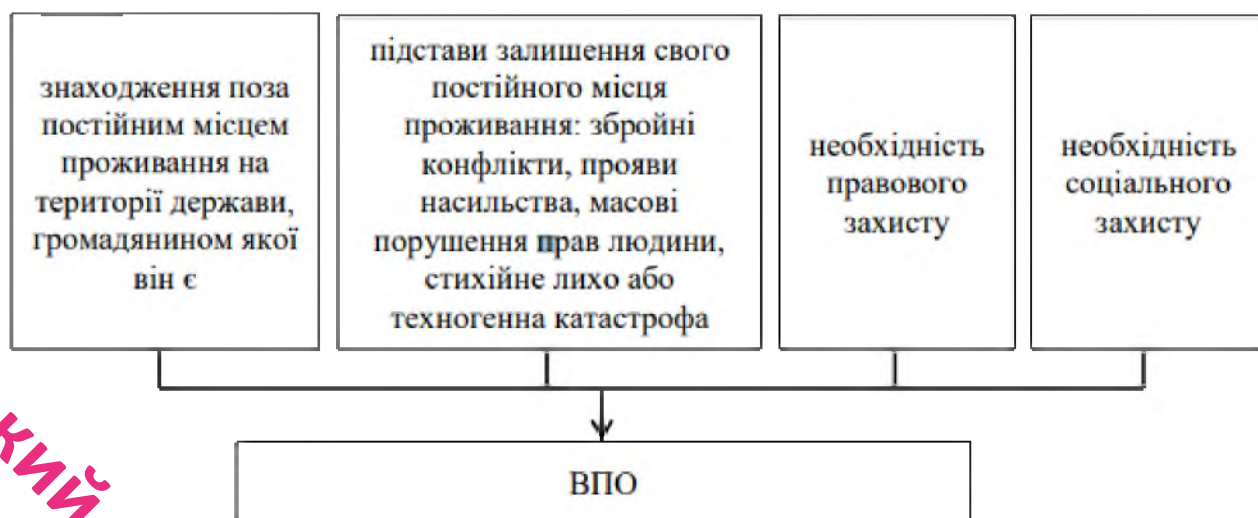

Рис. 1.1. Ознаки внутрішньо переміщених осіб

Станом на листопад 2025 року за даними ДП «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України» [13] (Додаток А) зареєстровано 4 595 411 людей, із них діти до 18 років – 836 533, розподіл за віком та за статтю представлено на рис. 1.2. та рис 1.3.

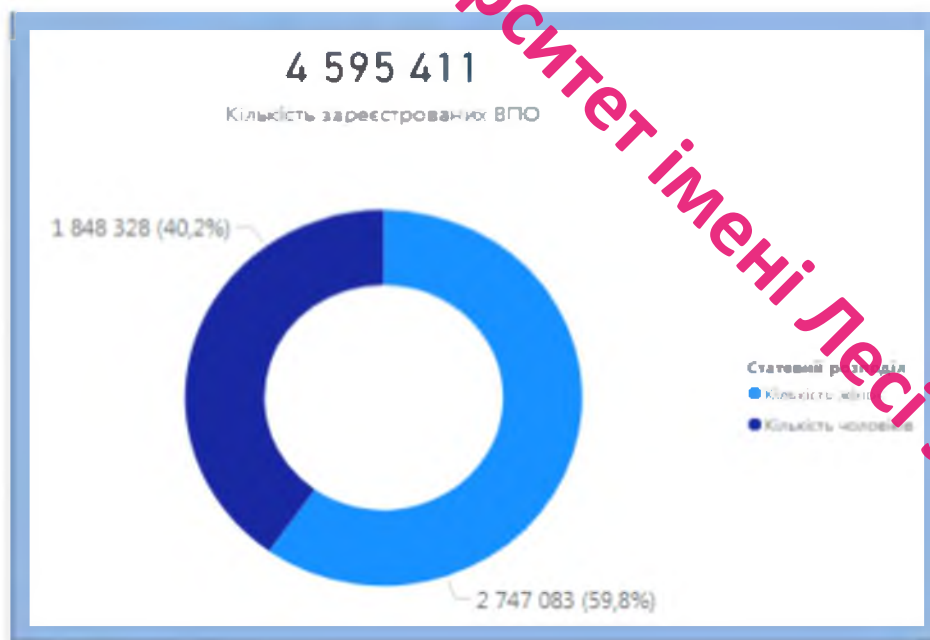

Рис.1.2. Кількість зареєстрованих ВПО, листопад 2025 р. [13].

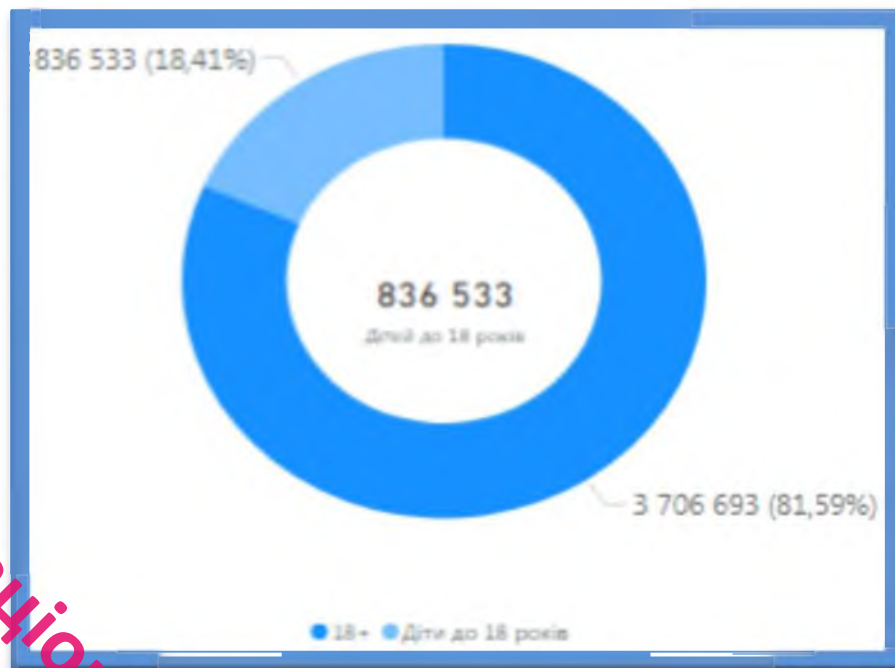

Рис. 1.3. Кількість зареєстрованих дітей-ВПО, листопад 2025 р. [13].

Основні напрями політики сприяння інтеграції ВПО представлені на рисунку 1.4.

Соціальна робота для підтримки ВПО повинна відповідати не лише на базові потреби людей, що опинилися у важких життєвих обставинах, як от забезпечення житлом, їжею, доступом до медичних послуг, але й вирішувати завдання більш глибокого рівня: сприяти інтеграції переселенців у нові громади, зміцнювати соціальні зв'язки, допомагати долати травматичний досвід, активувати особистісний потенціал та розвивати соціальний капітал.

Ця робота має здійснюватися як система соціального посередництва, адвокації, супроводу та відновлення, використовуючи як традиційні, так і новітні підходи, адаптовані до реалій післявоєнного часу. Соціальна робота не є лише інструментом гуманітарної допомоги, але й механізмом забезпечення соціальної справедливості, підтримки людської гідності та мобілізації внутрішніх ресурсів українського суспільства, розвитку соціального капіталу країни в умовах великих історичних випробувань.

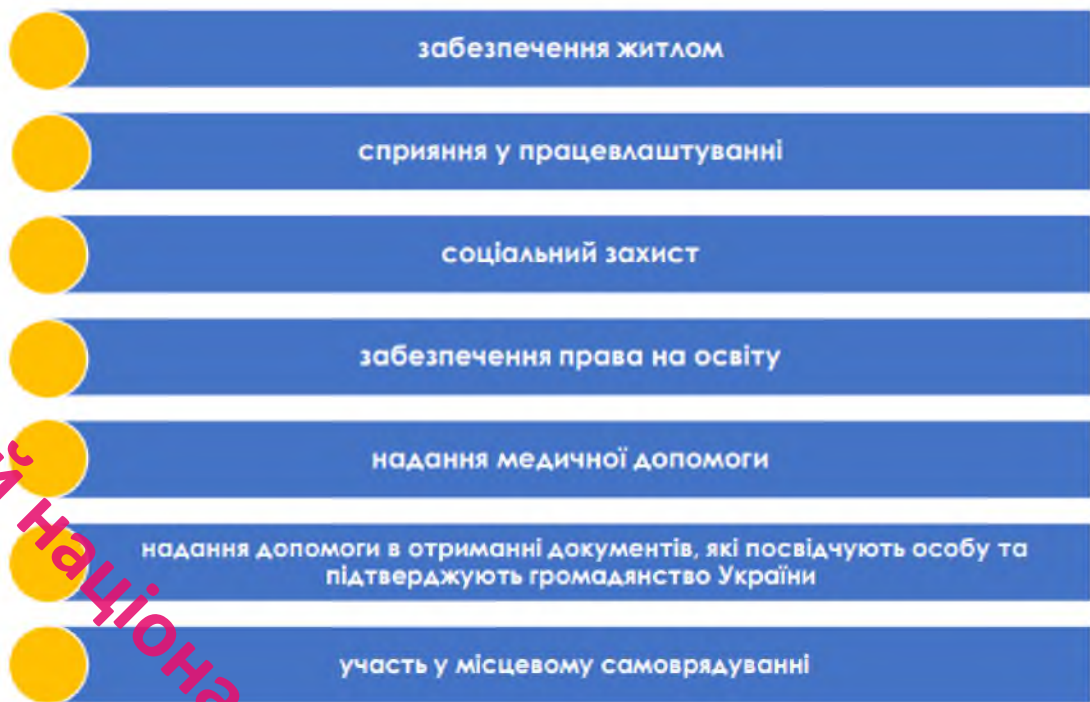

Рис. 1.4. Основні напрями соціальної політики сприяння інтеграції ВПО [16].

Лях В., аналізуючи соціальну роботу із ВПО в умовах воєнного стану виділяє ключові завдання, які визначають пріоритети фахової підтримки цієї вразливої категорії населення, а саме:

1. *«Забезпечення базової підтримки та доступу до соціальних послуг є першим й напевно екстремим кроком після переміщення особи. Воно передбачає надання екстреної соціальної допомоги, первинних консультацій, інформаційний й соціально-правовий супровід під час реєстрації, сприяння в отриманні гуманітарної допомоги, житла, медичних та освітніх послуг, а також можливостей працевлаштування. Соціальні працівники виступають посередниками між особою та системою інституцій, допомагаючи зорієнтуватися у правових і процедурних нюансах»* [26, с. 136-137].

2. *«Психосоціальна підтримка, орієнтована на подолання наслідків травматичних переживань, стабілізацію емоційного стану, зниження рівня тривожності та профілактику психоемоційного вигорання серед ВПО. Це завдання передбачає застосування як індивідуальних (консультування, кризове*

втручання, тощо), так і групових (терапевтичні групи, арт-терапія, музикотерапія, тілесно-орієнтовані практики тощо) форми роботи.

3. *Фасилітація соціальної інтеграції в приймаючі громади* є завданням стратегічного характеру, що передбачає подолання соціальної ізоляції, формування відчуття приналежності до нової громади, профілактику дискримінації й упередженого ставлення до переміщених осіб. Цей процес реалізується через організацію спільних освітніх, культурних, просвітницьких заходів, програм менторської підтримки, неформального навчання. Важливо, щоб громади-реципієнти були інституційно готовими до інтеграційних процесів, а приймаючі громади – відкритими до включення ВПО в локальне середовище» [26, с. 137].

4. *«Активізація соціального капіталу та мобілізація внутрішніх ресурсів ВПО* передбачає перехід від логіки «допомоги» до логіки «залучення». Йдеться про створення умов, у яких ВПО можуть реалізувати свій потенціал, долучитися до волонтерських, громадських, культурних ініціатив, здобути нові знання й навички. Цей напрям забезпечує формування лідерського потенціалу, розвиток горизонтальних зв'язків, а також сприяє соціальній згуртованості, зростанню рівня довіри. Особливу роль у цьому процесі відіграють громадські організації, благодійні фонди, самі ВПО як агенти змін.

5. *Моніторинг потреб ВПО та їх соціальний супровід* дозволяють зробити соціальну підтримку адресною, адаптивною, орієнтованою на зміни та індивідуальні потреби в життєвій ситуації. Йдеться про оцінку потреб, розробку планів і програм інтервенцій, координацію з іншими фахівцями та забезпечення зворотного зв'язку. Застосовуються такі методи, як соціальна діагностика, опитування, глибинні інтерв'ю, супервізія, інтервізія, робота спільноти практиків соціальної роботи, моніторинг та оцінювання, та SWOT-аналіз.

6. *Проектна діяльність у сфері підтримки ВПО* є особливо ефективною формою роботи, оскільки дозволяє залучати додаткові ресурси, впроваджувати інноваційні моделі, забезпечувати сталість ініціатив. Вона потребує високого

рівня професійної компетентності від фахівців, які розробляють і реалізують соціальні інтервенції, зокрема у співпраці з міжнародними донорами» [26, с. 137].

Лях В. також систематизував завдання соціальної роботи з ВПО разом із відповідними формами, методами та основними суб'єктами та представив у таблиці (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Завдання соціальної роботи з ВПО та механізми їх практичного втілення,
за Лях В. [26, с. 138].

Завдання соціальної роботи	Форми реалізації	Методи	Основні суб'єкти реалізації
Забезпечення базової підтримки та доступу до послуг	Первинне консультування, інформаційна підтримка, соціальний супровід, робота мобільних бригад	Кейс-менеджмент, індивідуальні бесіди, соціальне інструктування	Центри соціальних служб, управління соціального захисту, фахівці із соціальної роботи, волонтери
Психосоціальна підтримка	Індивідуальні й групові консультації, групи підтримки, арт- і тілесно орієнтовані заняття	Метод активного слухання, когнітивно-поведінковий підхід, терапія травми	Психологи, кризові консультанти, соціальні працівники, гуманітарні організації, громадські і благодійні організації
Фасилітація соціальної інтеграції у приймаючі громади	Спільні заходи, менторство, участь у громадських ініціативах, просвітницькі акції	Фасилітація, соціальне планування, соціальна медіація, розвиток комунікативних навичок	Громади, заклади освіти, культурні установи, громадські і благодійні організації, релігійні організації, шкільні соціальні педагоги, громадські активісти
Активізація	Волонтерство,	Метод	Громадські

соціального капіталу та мобілізація внутрішніх ресурсів ВПО	тренінги з лідерства, створення ініціативних груп ВПО, громадська участь	залучення до прийняття рішень, громадське проектування, мапування (картування) ресурсів	організації, благодійні організації, волонтерські ініціативи, ВПО як агенти змін
Моніторинг потреб і соціальний супровід	Оцінка потреб, індивідуальне планування, соціальний моніторинг, міжвідомча взаємодія	Соціальна діагностика, опитування, супервізія, SWOT-аналіз, глибинні інтерв'ю тощо	Фахівці із соціальної роботи, фахівці з моніторингу та оцінювання, координатори проєктів / програм, аналітики, міждисциплінарні команди
Проектна діяльність	Реалізація грантових програм, участь у конкурсах, організація тренінгів і заходів, бюджет участі	Логіко-структурний підхід, оцінка впливу, метод соціального моделювання	Громадські організації, благодійні організації, міжнародні гуманітарні агенції, соціальні працівники, фахівці проєктного менеджменту

Основні завдання системи соціального захисту з урахуванням найпоширеніших проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб визначено у Комплексній державній програмі щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції. Такими названо:

1) «соціальна невизначеність через продовження міжнародного збройного конфлікту, відсутність можливостей знайти гідне житло та облаштувати побут на новому місці;

2) існування загрози соціального відторгнення внутрішньо переміщених осіб у сфері трудових відносин через невідповідність кваліфікацій локальним ринкам праці, відсутність робочих місць за потрібними спеціальностями;

3) підвищення ризику бідності через проблему доступу до локальних ринків праці та/або відсутністю або низькою часткою доходів, зокрема від різних форм зайнятості;

4) неефективність юридичних механізмів захисту прав на локальному рівні» [40].

Князькова Л. розглядає соціальний захист внутрішньо переміщеної особи в Україні як: «систему організаційних, правових, економічних, фінансових заходів, спрямованих на захист зазначеної особи від негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [17, с. 128]

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб. Кульчицький Т. розглядає як: «систему державних, територіальних та недержавних організаційно-правових заходів законодавчо-обов'язкового чи добровільного характеру, які застосовуються з метою задоволення соціальних потреб осіб, зумовлених обставинами, передбаченими Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», та спрямовані на ефективну інтеграцію цих осіб за новим місцем проживання, а також створення умов для забезпечення їм гідного рівня життя» [21, с. 23].

Лісов Д. виділяє особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, а саме:

1) «соціальний захист ВПО необхідно розглядати як окремий вид державної політики, спрямованої на забезпечення прав і свобод громадян, а також на підтримку осіб, які через певні об'єктивні обставини покинули своє місце проживання.

2) чітка законодавча база для здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. На сьогодні система законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють питання надання соціального захисту для ВПО є досить розгалуженою та постійно удосконалюється.

3) соціальний захист ВПО передбачає гарантування для ВПО мінімальних стандартів життя;

4) формування державної соціальної політики по відношенню до ВПО забезпечується та реалізується державою, тобто саме держава уповноважена на розроблення такої політики по відношенню до ВПО;

5) обов'язковість соціального захисту ВПО, оскільки це чітко закріплено на законодавчому рівні та безпосередньо впливає із розуміння держави як соціальної;

6) доступність системи соціального захисту ВПО. Так, доступ до системи соціального захисту ВПО забезпечується он-лайн, через електронні ресурси та реєстри, через особисте звернення до відповідних уповноважених органів тощо;

7) здійснення системних та комплексних заходів з боку держави з соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

8) терміновість здійснення заходів, спрямованих на реалізацію державної політики щодо здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;

9) довгостроковість здійснення соціального захисту ВПО;

10) автоматичність продовження надання та адресність здійснення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, а також припинення соціальних виплат за певних, визначених законодавством умов;

11) різноманітність соціального захисту ВПО, що включає в себе надання соціального забезпечення, соціальної допомоги та соціальних послуг» [23, с. 117-118].

Отже, внутрішньо переміщені особи (ВПО) є вразливою категорією громадян, які змушені покинути свої домівки через збройні конфлікти, порушення прав людини чи надзвичайні ситуації. Соціальна підтримка ВПО потребує не лише матеріальної допомоги, а й комплексних управлінських рішень, що забезпечують доступ до послуг, інтеграцію в нові громади та відновлення соціальних зв'язків. Законодавство України визначає права ВПО, а соціальна робота з цією категорією включає консультування, психосоціальну допомогу, інтеграційні програми та активізацію соціального капіталу.

Важливим є забезпечення координації між державними органами, місцевими громадами, міжнародними партнерами та громадянським суспільством для ефективної підтримки ВПО та їхнього гідного життя в умовах війни.

1.2. Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб

Зміст представництва інтересів ВПО залежить від індивідуальних потреб ВПО та передбачає: встановлення зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами; звернення до установ та організацій та ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг; допомогу в оформленні або відновленні документів; допомогу в розшуку рідних та близьких, відновленні родинних і соціальних зв'язків; сприяння в забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем перебування тощо [14].

Соціальний супровід як один із видів базових соціальних послуг, що надають особам (сім'ям), які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, передбачено п. 8 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про соціальні послуги» [42], абз. 3, 4 п. 2 ч. 5 ст. 17 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [43], абз. 21 ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [37].

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», соціальний супровід – це дія, спрямована на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають (п. 17 ст. 1) [42].

Зміст соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах визначено Державним стандартом відповідної послуги. Це комплекс заходів, що передбачає:

- 1) оцінку потреб,
- 2) визначення шляхів вирішення основних проблем,

- 3) регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань,
- 4) сприяння в отриманні інших послуг,
- 5) допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними,
- 6) навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин» [1].

Бриндіков Ю. зазначає, що «технологія соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб – система надання допомоги особам, що потрапили у складні життєві обставини. Соціальний супровід ВПО сприяє їх адаптації, отриманню необхідних соціальних послуг допомоги, що надаються в межах чинного законодавства України. Соціальний супровід здійснюється за наступними напрямками: соціально-психологічний, соціально-економічний, соціально-медичний, соціально-педагогічний, соціально-інформаційний, соціально-трудоий» [8, с.138]

Основними принципами, які визначають методологічну та етичну основу соціального супроводу є:

1. Добровільність – супровід надається лише за згодою сім'ї.
2. Конфіденційність – гарантується нерозголошення персональних даних та ідивідуальний підхід – врахування унікальності кожної ситуації.
3. Партнерство – взаємодія на засадах рівноправності.
4. Компетентність – супровід здійснюють підготовлені фахівці.
5. Повага до гідності та прав людини – недопущення дискримінації.
6. Активізація внутрішнього ресурсу сім'ї – підтримка самостійності, а не впровадження залежності.
7. Реалістичність і досяжність цілей – план дій має бути конкретним і здійсненним.

Гундертайло Ю. зазначає, що «супровід ВПО слід організовувати на трьох рівнях, які послідовно і комплексно могли б забезпечити ефективний

процес інтеграції ВПО в місцеві громади, створити доброзичливий простір для місцевих ініціатив, підвищити резильєнтність на рівні держави» [9].

«Макрорівень. Пов'язаний з виробленням стратегії і тактики державної соціальної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, що ґрунтується на принципі розширеного, комплексного, травма- і гендерно чутливого реагування на потреби ВПО» [9].

Мезорівень. Соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб полягає також у підтримці громад, які прийняли ВПО, і спеціалістів, що працюють з ними. Зокрема, потрібні комплексні державні програми психологічної підтримки вчителів, соціальних працівників, державних службовців, у тому числі в онлайн-форматах.

Мікрорівень. Створення програм соціально-психологічного супроводу ВПО на базі організацій місцевого значення, що враховують як особливості групи ВПО, так і регіональну специфіку. Програми мають базуватися на використанні ресурсів місцевих громад, а саме потенціалу громадських, культурних та освітніх центрів. Отже, створення сприятливого середовища дасть змогу забезпечити більш ефективне відновлення життєвого світу ВПО за рахунок зниження рівня фонового стресу від взаємодії з державними органами, місцевими жителями та інформаційним простором» [9].

Супровід ВПО має вирішувати такі завдання.

1. «Формувати активну життєву позицію ВПО та запобігати соціальній інвалідизації таких осіб за рахунок підвищення їхньої фінансової компетентності чи/та розширення діапазону їхніх умінь та навичок. Тобто, складаючи програми підтримки, слід заохочувати людей до самостійності і відповідальності, спиратися на їхній досвід і можливості, уникати патерналізму.

2. Відповідати на актуальні потреби цільової групи та враховувати соціально-культурні контексти. У процесі створення місцевих програм активно співпрацювати з ключовими інформаторами ВПО та іншими представниками,

планувати певну варіативну складову програми, яка даватиме змогу реагувати на зміни, оскільки супровід зазвичай розтягнутий у часовій перспективі.

3. Реалізовувати принципи травмочутливості та гендерної чутливості, тобто враховувати як гендерні відмінності, так і особливості людей, що пережили травматичні події (постійні стреси, підвищена тривожність і т. ін.).

4. Активізувати власні ресурси ВПО, розвивати у них суб'єктність. Упровадження програм має підкріплюватись елементами, спрямованими на розвиток емоційної сфери, навичок саморегуляції, комунікативних умінь тощо.

5. Запобігати явищу стигматизації і самостигматизації ВПО. Під час розроблення і реалізації програм соціально-психологічного супроводу ВПО слід також оцінювати їх щодо ймовірності стигматизації і самостигматизації, а саме усталювання в суспільстві соціальних стереотипів щодо ВПО» [9].

Відповідно до змісту п. 17 ст. 1, ст. 18 Закону України «Про соціальні послуги» [42] від 17.01.2019 р. № 2671-VIII надання соціальних послуг (як дій, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають) здійснюється шляхом ведення випадку, що включає такі етапи:

1) «аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи;

2) оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах;

3) прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї;

4) розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг;

5) укладення договору про надання соціальних послуг;

6) виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг;

7) здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.

Ведення випадку не застосовується у разі надання соціальних послуг одноразово, екстрено (кризово)» [42].

Соціальний супровід ВПО включає різноманітні завдання, спрямовані на забезпечення базових потреб ВПО, їх адаптацію до нових умов життя та сприяння соціальній інтеграції. Ось основні завдання соціального супроводу ВПО та особливості їх виконання:

1. Забезпечення базових потреб та доступу до послуг. Надання екстреної допомоги в перші дні після переміщення, забезпечення доступу до житла, продуктів харчування, медичних та соціальних послуг. Соціальні працівники активно співпрацюють з місцевими органами влади, благодійними організаціями та міжнародними партнерами для надання термінової допомоги. Це включає в себе інформаційне консультування, допомогу в реєстрації та доступі до державних послуг, а також забезпечення житлом і їжею.

2. Психосоціальна підтримка. Подолання наслідків травматичних переживань, допомога у стабілізації емоційного стану, зниження рівня тривожності та стресу. Психосоціальна допомога включає індивідуальні та групові консультації, кризове втручання, арт-терапію та інші методи, орієнтовані на полегшення емоційного стану ВПО. Соціальні працівники, психологи та кризові консультанти надають необхідну підтримку, допомагаючи людям адаптуватися після травмуючих подій.

3. Інтеграція в нові громади. Сприяння інтеграції переселенців в нові громади, подолання соціальної ізоляції та створення умов для належного соціального співіснування. Важливо організувати культурні, освітні та соціальні заходи, спрямовані на взаємодію місцевих мешканців і ВПО. Психологічна та соціальна підтримка сприяє розвитку комунікації та уникненню конфліктів. Спільні заходи, просвітницькі програми, менторська підтримка допомагають знизити рівень дискримінації та упередженості.

4. Активізація соціального капіталу. Створення умов для реалізації потенціалу ВПО, залучення їх до волонтерських, громадських та культурних ініціатив. Соціальний супровід ВПО передбачає не лише надання допомоги, а й стимулювання участі переселенців у громадському житті, сприяння розвитку лідерських якостей і підтримку ініціатив. Важливо залучати ВПО до створення

волонтерських груп, організацій і проектів, що зміцнюють соціальну згуртованість і активізують місцеві ресурси.

5. Моніторинг потреб та адаптація допомоги. Постійний моніторинг змін у потребах ВПО та адаптація соціальних послуг до індивідуальних ситуацій. Важливо здійснювати регулярні оцінки потреб ВПО, використовуючи методи соціальної діагностики, опитувань, глибинних інтерв'ю та інших інструментів. Соціальні працівники повинні бути гнучкими, щоб адаптувати допомогу залежно від змін у життєвій ситуації переселенців, в тому числі в умовах економічних або соціальних змін.

6. Правова підтримка та захист прав ВПО. Надання консультацій та допомоги у правовому супроводі, захист прав ВПО в нових умовах. ВПО часто стикаються з правовими проблемами, пов'язаними з доступом до соціальних послуг, реєстрацією, працевлаштуванням та іншими аспектами життя. Соціальні працівники допомагають вирішувати ці питання, звертаючи увагу на правовий захист, доступ до медичних, освітніх та трудових прав.

7. Проектна діяльність і залучення ресурсів. Реалізація проектів, спрямованих на покращення умов життя ВПО, залучення додаткових ресурсів для підтримки їх адаптації. Розробка та реалізація проектів, що фінансуються з міжнародних та державних джерел, дозволяє залучити додаткові ресурси для вирішення проблем ВПО. Це може включати освітні програми, ініціативи з працевлаштування, а також культурні та спортивні заходи, які сприяють інтеграції.

Отже, соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб – це складний і багатогранний процес, що включає етапи, на яких здійснюється надання допомоги, підтримка та інтеграція в нові соціальні умови. Кожен етап має свої особливості та мету, зокрема забезпечення базових потреб, допомога в адаптації, соціалізація та інтеграція.

1. Підготовчий етап – оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб. На першому етапі проводиться оцінка ситуації, виявлення потреб і проблем, з якими стикаються ВПО. Соціальні працівники або інші спеціалісти, що

працюють з ВПО, повинні зібрати інформацію про кожну особу чи родину: які проблеми у них виникають, які є ризики, потреби в житлі, медичній допомозі, соціальних послугах, правовій підтримці, інтеграції в нову громаду тощо.

Завдання:

- проведення первинної діагностики ситуації ВПО;
- визначення основних проблем (житло, медичні послуги, документи, харчування, безпека);
- визначення термінових потреб та пріоритетних напрямків допомоги.

На даному етапі застосовують наступні методи:

- соціальне опитування та інтерв'ю;
- оцінка психоемоційного стану;
- правова консультація для уточнення прав та можливостей.

2. Першочергова допомога та підтримка. Цей етап передбачає надання термінової допомоги, що включає в себе матеріальну підтримку (продукти, одяг, медикаменти), організацію тимчасового житла та надання медичних послуг. Соціальні працівники забезпечують первинну підтримку та допомагають особам зорієнтуватися в нових умовах, відновити основні життєві функції.

Завдання:

- надання екстреної допомоги: житло, їжа, медичні послуги, гуманітарна допомога;
- інформаційна підтримка для ВПО (як отримати допомогу, які документи потрібні, куди звертатися);
- координація з іншими організаціями для отримання гуманітарної підтримки.

Даний етап характеризується використанням наступних методів, а саме:

- організація мобільних бригад для надання допомоги;
- соціальні центри для реєстрації ВПО та надання базових послуг;
- оперативне консультування щодо прав та соціальних виплат.

3. Психосоціальна підтримка та стабілізація емоційного стану. Враховуючи, що більшість ВПО пережили стресові ситуації (втрата дому, збройні конфлікти, насильство), на цьому етапі важливо забезпечити психосоціальну допомогу. Це допомагає знизити рівень тривожності, стресу та депресії серед переміщених осіб.

Завдання:

- подолання стресу та травматичного досвіду через психотерапевтичні методи;

- підтримка емоційної стабільності та адаптація до нових обставин;

- робота з групами підтримки, організація психосоціальних сесій.

Застосовують наступні методи:

- індивідуальні консультації з психологами;

- групові психотерапевтичні заняття (арт-терапія, музикотерапія, телесно-орієнтовані практики);

- кризове втручання та стабілізація емоційного стану.

4. Інтеграція у нову громаду та соціалізація. Наступний етап включає заходи з інтеграції ВПО в нові соціальні середовища. Це важливий етап, оскільки соціальна ізоляція може стати серйозною проблемою для переселенців. Важливо забезпечити їхню участь у соціальному, культурному та економічному житті місцевої громади.

Завдання:

- протидія соціальній ізоляції та підтримка належної інтеграції у місцеву громаду;

- допомога у створенні соціальних зв'язків та розвитку комунікацій;

- проведення заходів, спрямованих на зниження дискримінації ВПО та їх прийняття місцевими жителями.

Методи:

- організація культурних, освітніх та спортивних заходів;

- менторські програми та навчальні курси для розвитку навичок;

- програми адаптації та інклюзивні заходи.

5. Моніторинг і коригування соціального супроводу. Цей етап є важливим для оцінки ефективності наданої допомоги та коригування подальших заходів відповідно до змін у ситуації ВПО. Регулярно здійснюється моніторинг їхнього стану, адаптації та потреб, що дозволяє здійснювати коригування допомоги в реальному часі.

Завдання:

- оцінка ефективності наданих послуг;
- визначення змін у потребах ВПО та коригування плану допомоги;
- виявлення нових проблем, які потребують вирішення.

Методи:

- постійне спілкування з ВПО для оцінки ситуації;
- соціальна діагностика, інтерв'ю, анкетування;
- оординація з іншими організаціями для вдосконалення підтримки.

6. Заключний етап – реінтеграція та подальша підтримка. Після того, як ВПО адаптувалися до нових умов, важливим є забезпечення їм можливості самостійного життя та реінтеграції в суспільство. Це може включати допомогу у пошуку роботи, освітніх можливостей для дітей, участь у громадських ініціативах.

Завдання:

- підтримка самостійного існування ВПО;
- допомога в працевлаштуванні та розвитку професійних навичок;
- заохочення участі в громадських ініціативах, волонтерській діяльності.

Методи:

- програми працевлаштування, профорієнтації та навчання;
- відкриття нових можливостей для ВПО, включаючи волонтерські ініціативи;
- підтримка громадських організацій для інтеграції ВПО в місцеві громади.

Процес соціального супроводу ВПО складається з кількох етапів, кожен з яких має свої специфічні завдання та методи реалізації. Важливо, щоб соціальна допомога була комплексною і багатогранною, охоплюючи не лише матеріальну, але й психосоціальну, юридичну та культурну підтримку. Ці етапи забезпечують плавну адаптацію внутрішньо переміщених осіб, допомагаючи їм не тільки вижити в складних умовах, але й знайти своє місце в новому соціальному середовищі. Соціальний супровід ВПО включає безліч завдань, що охоплюють різні аспекти життя переміщених осіб. Основними принципами виконання цих завдань є індивідуальний підхід, співпраця з іншими організаціями та забезпечення гнучкості в процесі надання допомоги. Акцент на інтеграцію, розвиток соціального капіталу та активну участь ВПО в громадському житті є ключовими для досягнення успіху в підтримці цієї категорії населення.

1.3. Нормативно-правове забезпечення внутрішньо переміщених осіб

В Україні сформовано нормативно-правову базу, яка визначає права, гарантії та підтримку внутрішньо переміщених осіб у різних сферах, таких як працевлаштування, соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я тощо.

Основні законодавчі та підзаконні акти, що визначають нормативно-правові засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, представлені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Нормативно-правові акти, що регулюють соціальну підтримку
внутрішньо переміщених осіб

№	Законодавчий акт
1	Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»
2	Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»

3	Закон України «Про безоплатну правничу допомогу»
4	Закон України «Про зайнятість населення»
5	Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»
6	Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»
7	Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»
8	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»
9	Закон України «Про органи самоорганізації населення»
111	Закон України «Про соціальні послуги»
12	Закон України «Про охорону дитинства»
13	Закон України «Про вищу освіту»
14	Постанова Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб»
15	Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам».
16	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року»
17	Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального і правового захисту осіб, позбавлених свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення»
18	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для ВПО»
19	Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2022-2025 роках»
20	Розпорядження КМУ Операційний план заходів з реалізації у 2023-2025 роках Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [38], ухвалений 2014 році, закон визначає правовий статус ВПО, їхні права та обов'язки, а також заходи, які держава повинна вживати для їхнього захисту. Відповідно до закону, внутрішньо переміщені особи мають право на отримання тимчасового житла, медичних послуг, соціальної допомоги, працевлаштування та освіти.

Закон України «Про зайнятість населення» [39] передбачає квоти для працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та стимулює роботодавців, які приймають на роботу ВПО, через надання їм компенсацій за витрати на оплату праці та професійне навчання. Це створює додаткові можливості для інтеграції внутрішньо переміщених осіб у ринок праці та забезпечення їхньої економічної стабільності.

Законом України «Про соціальні послуги» [42] визначено порядок надання соціальних послуг для потребуючих сімей та осіб, та спрямований на запобігання, подолання або мінімізацію негативних наслідків складних життєвих обставин, зокрема викликаних війною.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [36] затверджено «Порядок надання допомоги внутрішньо переміщеним особам», в якому говориться, що «...право на отримання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам мають особи, які: перемістилися (повторно перемістилися) з територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих; особи у яких житло зруйноване або непридатне для проживання; діти, які народилися у внутрішньо переміщеної особи, відомості про яких включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб...» [36].

Як зазначається у «Порядку надання допомоги внутрішньо переміщеним особам», допомога призначається на шість місяців на сім'ю, яка вперше звернулася за призначенням допомоги, та виплачується щомісяця одному з членів сім'ї у такому розмірі: для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень;

для інших осіб – 2000 гривень [36]. Допомога призначається на кожного члена сім'ї, відомості про якого включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб [36].

В 2023 році було схвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 р., яка спрямована на «...зменшення впливу негативних наслідків для внутрішньо переміщених осіб, які на законних підставах перебувають на території України, шляхом запровадження комплексних та дієвих механізмів державного реагування на виклики, які виникають з моменту прийняття особою рішення про переміщення, в ході її соціальної адаптації та інтеграції в приймаючий громаді, а також у разі добровільного повернення особи до покинутого місця проживання та її реінтеграції...» [51].

Для ефективної реалізації Стратегії були визначені стратегічні цілі та методи вирішення проблем, які базувались на оцінці викликів, пов'язаних із процесом та результатами впровадження короткострокових і середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення.

Було визначено наступні стратегічні цілі: «...посилення спроможності держави у реагуванні на виклики внутрішнього переміщення та забезпечення умов для реалізації державної політики у сфері внутрішнього переміщення; створення умов для безпечного переміщення осіб з населених пунктів, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, та задоволення їх гуманітарних потреб; сприяння адаптації внутрішньо переміщених осіб на новому місці проживання безпосередньо після внутрішнього переміщення; сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб шляхом створення умов для розвитку потенціалу, посилення спроможності приймаючих територіальних громад; підтримка безпечного повернення до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб...» [51].

Для реалізації вище зазначених цілей було розроблено операційних план заходів щодо реалізації Стратегії [51].

Береженна О. зазначає, що «чинне законодавство України визначає низку прав для внутрішньо переміщених осіб, передусім: на отримання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг; на отримання всіх соціальних виплат і соціального забезпечення, встановлених законодавством для громадян України (за наявності довідки внутрішньо переміщеної особи); на реалізацію прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, державне соціальне страхування у разі безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинило втрату працездатності, на отримання соціальних послуг і соціальної допомоги; право на отримання статусу безробітного, на оформлення документів, що засвідчують особу, за місцем фактичного проживання; право на продовження здобуття певного освітнього рівня (дошкільна, шкільна, середньо-спеціальна, вища освіта) на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування; право на отримання соціальної стипендії студентами з числа внутрішньо переміщених осіб; право на участь в державній програмі «Доступне житло» (якщо такі громадяни не мають у власності іншої житлової нерухомості крім тієї, що розташована на тимчасово неконтрольованій території, мають право брати участь у такій державній програмі); право на реєстрацію підприємницької діяльності за місцем фактичного проживання на території України; право голосувати на виборах і референдума; право на сприяння в наданні кредитів на придбання земельних ділянок і житла; право на отримання комунальних послуг; право на безкоштовне тимчасове проживання та інші права визначені українським законодавством» [5].

Отже, нормативно-правова база України, що регулює права та підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), забезпечує їхні основні права в різних сферах життєдіяльності, таких як працевлаштування, соціальні виплати, освіта та охорона здоров'я. Основні законодавчі акти, зокрема Закон України «Про

забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та інші, встановлюють правовий статус ВПО, їхні права на житло, медичну допомогу, соціальні виплати та інтеграцію в нові громади. Крім того, прийняті постанови уряду та стратегії, спрямовані на вирішення проблем, з якими стикаються ВПО, включаючи соціальну адаптацію та реінтеграцію. Законодавство також передбачає різноманітні гарантії для ВПО, зокрема щодо зайнятості, освіти, доступу до соціальних послуг та правового захисту.

Висновки до першого розділу

Внутрішньо переміщені особи є вразливою категорією громадян, які змушені покинути свої домівки через збройні конфлікти, порушення прав людини чи надзвичайні ситуації. Соціальна підтримка ВПО потребує не лише матеріальної допомоги, а й комплексних управлінських рішень, що забезпечують доступ до послуг, інтеграцію в нові громади та відновлення соціальних зв'язків. Законодавство України визначає права ВПО, а соціальна робота з цією категорією включає консультування, психосоціальну допомогу, інтеграційні програми та активізацію соціального капіталу. Важливим є забезпечення координації між державними органами, місцевими громадами, міжнародними партнерами та громадянським суспільством для ефективної підтримки ВПО та їхнього гідного життя в умовах війни.

Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою забезпечення їхніх прав та адаптації до нових умов життя. Це багатогранний процес, що включає надання базових послуг, психосоціальну підтримку, інтеграцію в нові громади, а також розвиток соціального капіталу та активізацію внутрішніх ресурсів ВПО. Оскільки кожна ситуація є унікальною, соціальний супровід потребує індивідуального підходу, врахування специфіки кожної родини чи особи.

Нормативно-правова база України, що регулює права та соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб, охоплює широкий спектр аспектів, від прав на соціальні виплати та медичну допомогу до гарантій щодо

працевлаштування та освіти. Законодавство, яке включає ключові закони та постанови Кабінету Міністрів, створює правові механізми для забезпечення життєвих потреб ВПО та їх інтеграції в нові громади. Окрім цього, держава активно розвиває стратегії для вирішення проблем ВПО, сприяючи їх адаптації, реінтеграції та поверненню на покинуті території. Всі ці заходи забезпечують правовий захист та підтримку, що дозволяє ВПО реалізовувати свої соціальні, економічні та культурні права на новому місці проживання.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Аналіз підготовленості майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

У період з листопада по грудень 2024 року нами було розроблено анкету та опитано 20 здобувачів освіти (10 здобувачів освіти четвертого та 10 здобувачів освіти п'ятого курсів) спеціальності 231 Соціальна робота, ОПП «Соціальна робота, Соціальна педагогіка», які навчаються за ОС бакалавра та магістра на факультеті педагогічної освіти та соціальної роботи Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Опитування проводилося за допомогою анкетування (див. Додаток Б). Місце, дата та час проведення опитування для кожної академічної групи були визначені відповідно до розкладу навчального процесу першого семестру 2024–2025 навчального року. Метою опитування було виявлення рівня готовності майбутніх фахівців із соціальної роботи до здійснення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Отже, давайте розглянемо детальніше результати дослідження. Перш за все, нас цікавило питання, чи знайомі здобувачі освіти з поняттям «внутрішньо переміщені особи»? Отримані відповіді дозволяють стверджувати наступне (Рис. 2.1.):

– 100% опитаних відповіли: «Так», і вказали, що внутрішньо переміщені особи – це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства або масових порушень прав людини.

З огляду на отримані результати, можна стверджувати, що всі здобувачів освіти мають чітке уявлення про внутрішньо переміщених осіб.

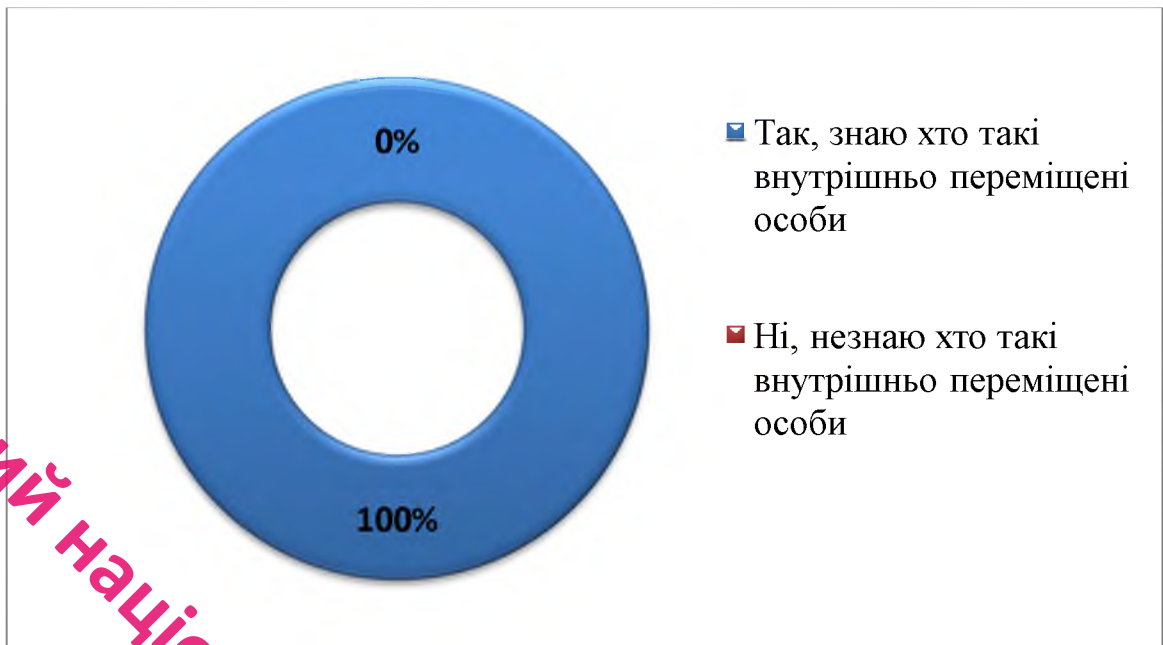

Рис. 2.1 Розподіл відповідей на запитання «Наскільки ви знайомі з поняттям «внутрішньо переміщені особи?», %

Нас цікавило, чи ознайомлені здобувачі освіти із якими проблемами найчастіше стикаються внутрішньо переміщені особи. Це було наше наступне запитання в анкеті. Ми перерахували загальну проблематику, із якою можуть стикатись внутрішньо переміщені особи та отримали наступні результати (рис. 2.2).

Аналіз отриманих результатів показує, що здобувачі освіти соціальної роботи мають чітке уявлення про проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи.

Окрім того, ми вирішили перевірити, наскільки добре здобувачі освіти володіють знаннями та навичками щодо соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. Результати опитування свідчать, що здобувачі освіти мають різний рівень володіння знаннями та навичками щодо соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. Лише 10% респондентів вказали, що повністю володіють необхідними знаннями та навичками. Загальні уявлення володіють здобувачів освіти (35%). 40 % (8 здобувачів освіти) відповіли, що їх знання обмежуються лише теоретичними аспектами та 3 здобувачі освіти відповіли, що не володіють знаннями щодо механізмів надання допомоги ВПО.

Рис. 2.2. Розподіл відповідей на запитання «Із якими проблемами найчастіше стикаються внутрішньо переміщені особи?», %

Отримані результати свідчать про необхідність удосконалення практичної підготовки здобувачів освіти у рамках навчальних програм, зокрема через інтеграцію більш практичних занять і кейсів, що дозволять краще засвоїти необхідні компетенції для ефективної роботи з ВПО. Детальні дані на рисунку 2.3.

«Які стратегії допомоги ВПО ви вважаєте найбільш ефективними?» - було нашим наступним питанням анкети. здобувачі освіти мали можливість обрати та запропонувати свою відповідь. Відповіді розподілились наступним чином (рис. 2.4.):

1. Психологічна підтримка та адаптаційні програми – 90% респондентів вказали, що ці стратегії є ключовими для успішної інтеграції ВПО в нове середовище.

2. Надання соціальних виплат та допомоги – 80% вважають це важливим інструментом підтримки, що допомагає ВПО забезпечити базові потреби.

3. Забезпечення житлом та медичною допомогою – 70% здобувачів освіти підтримують необхідність надання житла та медичних послуг як невід’ємної частини соціального супроводу.

4. Програми працевлаштування та професійної адаптації – 60% респондентів відзначили важливість розвитку програм, спрямованих на допомогу ВПО в пошуку роботи та адаптації до нових професійних умов.

Ці дані свідчать про те, що здобувачі освіти розуміють важливість комплексного підходу до допомоги ВПО, зокрема через психологічну підтримку, соціальні виплати та забезпечення житлом, проте також акцентують увагу на необхідності створення умов для працевлаштування і професійної адаптації.

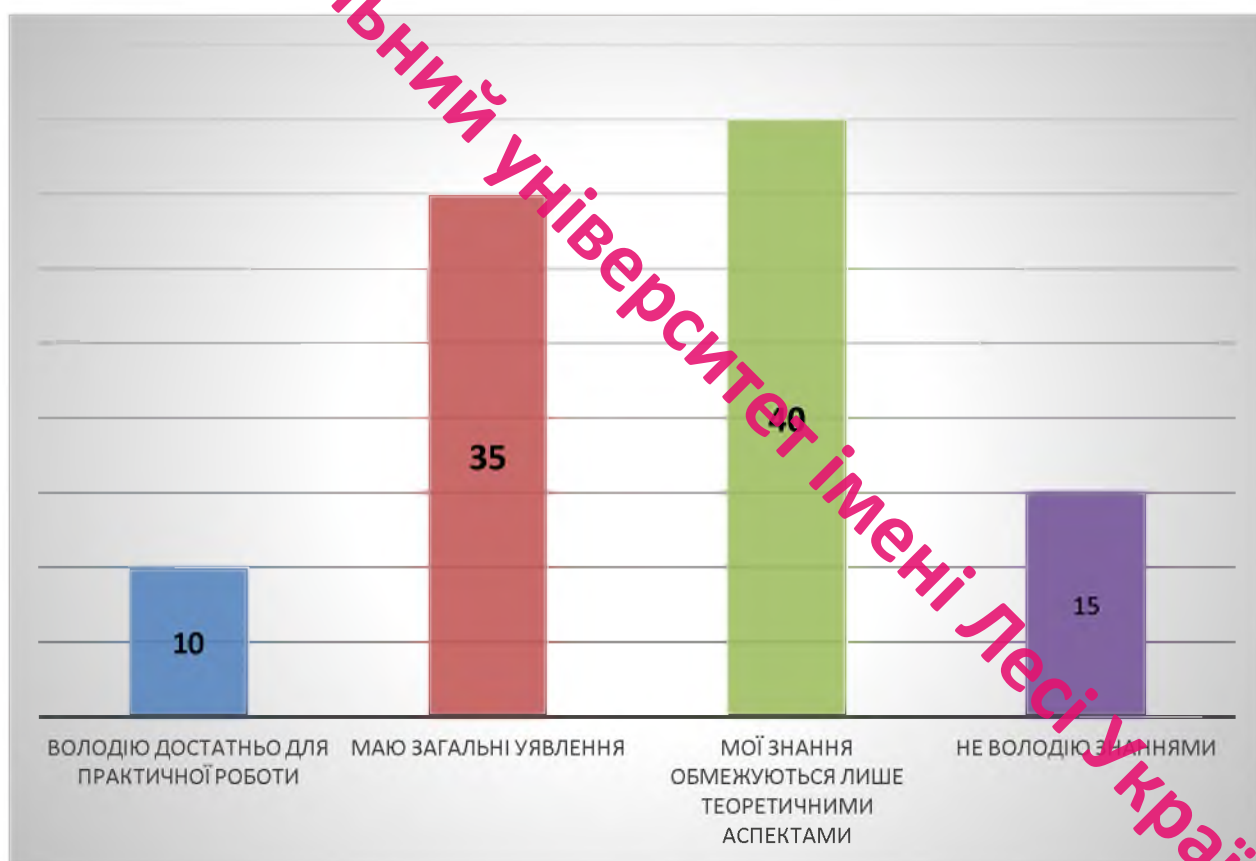

Рис. 2.3. Розподіл відповідей на запитання «Наскільки Ви володієте знаннями щодо механізмів надання допомоги ВПО?», %

Рис. 2.4. Розподіл відповідей на запитання «Які стратегії допомоги ВПО ви вважаєте найбільш ефективними?», %

Наступне питання, яке було в нашій анкеті, це «Які аспекти соціального супроводу ВПО ви б хотіли вивчити більш детально?» Всі респонденти (100%) (рис. 2.5.) виявили інтерес до глибшого вивчення ключових аспектів соціального супроводу ВПО. Зокрема, здобувачі освіти зазначили важливість детального вивчення таких тем:

1. Правові питання – це основа для забезпечення правового захисту ВПО та надання їм необхідних послуг.
2. Психологічна підтримка – визнана критично важливою для успішної адаптації і реабілітації ВПО після пережитих травм.
3. Соціальні програми для інтеграції – допомога ВПО у соціальній адаптації та інтеграції в нові громади.
4. Пошук роботи та професійна адаптація – потреба в розумінні механізмів працевлаштування та розвитку професійних навичок.

Це свідчить про те, що здобувачі освіти мають чітке розуміння важливості цих аспектів для ефективного соціального супроводу ВПО та бажають отримати більш глибокі знання з цих напрямків.

Рис. 2.5. Розподіл відповідей на запитання «Які аспекти соціального супроводу ВПО ви б хотіли вивчити більш детально?», %

На запитання «Чи мали Ви практичний досвід або проходили практику, пов'язану із супроводом внутрішньо переміщених осіб?» усі здобувачі освіти відповіли – ні.

Результати опитування показали, що всі респонденти не мали практичного досвіду або не проходили практику, пов'язану із супроводом внутрішньо переміщених осіб. Це свідчить про відсутність достатнього практичного компонента у навчальному процесі, що може обмежувати здобуті теоретичні знання та навички для реального виконання професійних обов'язків у цій сфері. Необхідно впроваджувати більше практичних занять, стажувань або волонтерських програм для забезпечення здобувачів освіти практичними навичками в роботі з ВПО.

Підготовка здобувачів освіти у сфері соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб повинна охоплювати ряд важливих тем, які дозволять фахівцям ефективно працювати з цією категорією клієнтів. Тому наше відкрите запитання звучало так «Які теми, на Вашу думку, мають бути обов'язково

включені до підготовки з цієї тематики? Перерахуйте». В таблиці 2.1. наведений перелік ключових тем, які запропонували здобувачі освіти. На думку здобувачів освіти, ці теми є важливими для опрацювання при вивченні соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Таблиця 2.1.

Відповіді здобувачів освіти на запитання «Які теми, на Вашу думку, мають бути обов'язково включені до підготовки з цієї тематики?»

№	Теми
1	Правовий статус внутрішньо переміщених осіб – законодавчі аспекти, права та обов'язки ВПО, механізми захисту їхніх прав
2	Психологічна підтримка ВПО – методи роботи з психоемоційними травмами, техніки надання психологічної допомоги, підтримка у процесі адаптації.
3	Соціальні послуги для ВПО – програми та механізми надання соціальної допомоги, медичних послуг, житлових виплат та інших соціальних гарантій.
4	Інтеграція ВПО в нові громади – методи та стратегії для забезпечення соціальної адаптації, зняття рівня стигматизації, покращення взаєморозуміння між ВПО та місцевими громадами.
5	Пошук роботи та професійна адаптація ВПО – програми працевлаштування, розвиток професійних навичок, створення умов для самозайнятості.
6	Організація гуманітарної допомоги – координація з гуманітарними організаціями, ефективна розподільча система допомоги (їжа, одяг, засоби гігієни).
7	Етика та професійна відповідальність соціальних працівників – принципи етики, конфіденційність, обов'язки соціальних працівників при роботі з ВПО.
8	Робота з дітьми ВПО – специфіка надання допомоги дітям, їхня адаптація до нових умов, забезпечення освіти та соціалізації.
9	Кризова інтервенція – стратегії реагування на екстрені ситуації, робота з людьми, що пережили травми, методи надання першої допомоги.
10	Формування мережі підтримки ВПО – координація роботи державних установ, громадських організацій, волонтерів та інших ресурсів, що підтримують ВПО.

Запропоновані здобувачами освіти теми свідчать про те, що здобувачі освіти орієнтуються в даній проблематиці. Ці теми допоможуть майбутнім фахівцям з соціальної роботи краще розуміти особливості супроводу ВПО, надаючи їм необхідні знання для ефективної роботи в умовах кризових ситуацій.

«Чи вважаєте Ви за доцільне введення окремого освітнього компонента, присвяченого соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?» – так звучало наше запитання.

Результати опитування (Рис. 2.6.) показують, що більшість здобувачів освіти вважають доцільним введення окремого освітнього компонента, присвяченого соціальному супроводу внутрішньо переміщених осіб. 17 здобувачів освіти висловили підтримку цій ідеї, 2 здобувачі освіти були проти, а 1 здобувач освіти залишився невизначеним. Це свідчить про високий рівень зацікавленості та усвідомлення важливості такої теми серед здобувачів освіти.

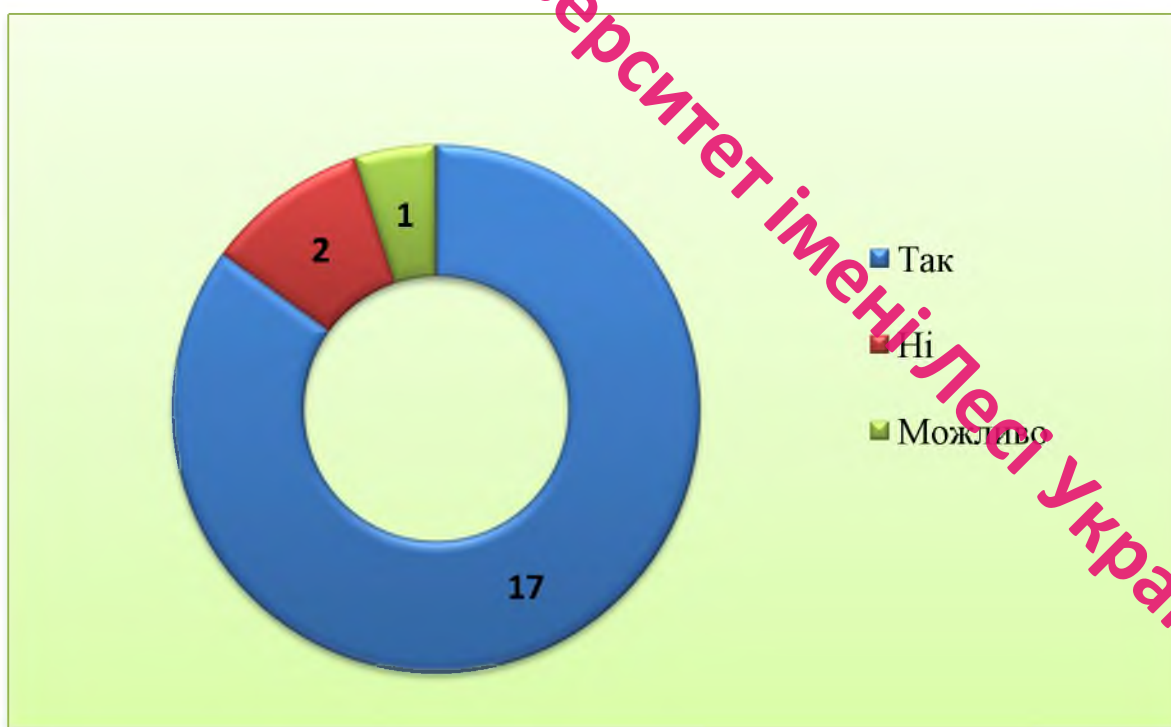

Рис. 2.6. Розподіл відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за доцільне введення окремого освітнього компонента, присвяченого соціальному супроводу внутрішньо переміщених осіб?», здобувачів освіти

Останнє запитання в нашій анкеті стосувалося готовності здобувачів освіти надавати послугу соціального супроводу : «Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу внутрішньо переміщених осіб?».

Результати показали, що лише 3 (15%) здобувачів освіти висловили готовність до цієї діяльності, тоді як решта 85% не відчують себе готовими до надання такої послуги в майбутньому.

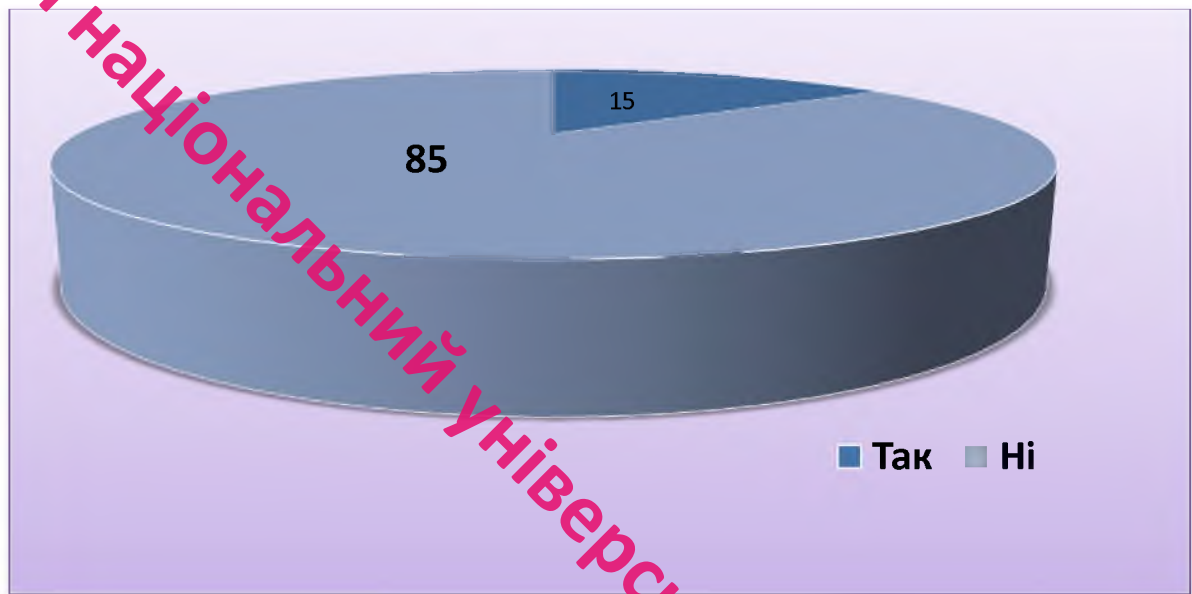

Рис. 2.7. Розподіл відповідей на запитання «Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу військовослужбовці та члени їх сімей?».

Результати опитування здобувачів освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» свідчать про загальне розуміння основних проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб, однак виявлено недостатній рівень практичної підготовленості до соціального супроводу цієї категорії клієнтів. Хоча більшість респондентів виявили зацікавленість у вивченні аспектів правового захисту, психологічної підтримки та професійної адаптації ВПО, відсутність практичного досвіду та недостатній рівень знань щодо механізмів надання допомоги свідчать про необхідність вдосконалення навчальних програм. Це

включає більшу кількість практичних занять, стажувань та волонтерських програм для підготовки майбутніх фахівців до роботи з ВПО.

2.2. Зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб

Підготовка майбутнього фахівця із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб має бути орієнтована на високий професіоналізм, знаходитися в тісному зв'язку з наукою і практикою.

Основною метою професійної підготовки майбутнього фахівця зі соціальної роботи для здійснення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб є вдосконалення та закріплення професійних знань, умінь і навичок, набутих під час теоретичного навчання, а також розвиток особистих якостей і формування інших компетенцій, які необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків на високому рівні.

Згідно з результатами нашого дослідження та аналізу освітніх програм, ми виявили ряд проблем у підготовці здобувачів освіти до здійснення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. На основі цих висновків ми пропонуємо кілька можливих шляхів для вдосконалення вирішення цих проблем.

Інтеграція української системи вищої освіти до європейського освітнього простору потребує нових підходів у підготовці фахівців зі соціальної роботи. Сучасні освітні процеси орієнтовані на зміну акцентів у оцінці результатів навчання, переходячи від традиційних понять, таких як «підготовленість», «освіченість», «загальна культура» і «вихованість», до більш точних визначень через терміни «компетенція» і «компетентність» фахівця. Компетентнісний підхід, який впроваджується в освітню систему, є основою для задоволення цих вимог.

Виділяють такі методологічні підходи до професійної підготовки майбутнього фахівця зі соціальної роботи:

– особистісно-орієнтований підхід, використання якого в процесі професійної підготовки передбачає «визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожного студента, його розвитку не як колективного суб'єкта, а, насамперед, як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктним досвідом» [53];

– системний підхід, що передбачає «визначення цілей та завдань професійної підготовки, створення концепції (основних напрямів, стратегії її реалізації, програми та методики) підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності; виокремлення структурних компонентів цієї системи; встановлення характеру взаємозв'язків між ними; виявлення рівнів та критеріїв оцінки результативності професійної підготовки» [53];

– компетентнісний підхід, який, за О. Москалюк, полягає у «розвитку та формуванні у студентів конкретних фахових компетенцій, пов'язаних з майбутньою соціально-педагогічною діяльністю» [53];

– інтегративний підхід, в основі якого ідея про взаємну інтеграцію теорії та практики професійної підготовки. При цьому, на думку В. Полехіної, «у сучасних умовах використання інтегративного підходу в підготовці фахівців стає головним завданням для підвищення якості професійної освіти» [53].

Готовність соціального працівника до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб являє собою систему знань, умінь, навичок, установок, мотивів, переконань, інтелектуальних і професійних якостей, орієнтованості на професійну діяльність, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до сімейного неблагополуччя.

Структура готовності майбутнього фахівця зі соціальної роботи для здійснення соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб, включає у собі наступні компоненти:

1) «когнітивний компонент, що передбачає наявність у фахівця обсягу професійних знань, необхідних для ефективного здійснення професійної діяльності. Адже високий рівень професійної обізнаності дає змогу фахівцеві адекватно орієнтуватися в сучасній соціально-економічній ситуації,

нормативно-правових основах, ефективно планувати вирішення поставлених завдань, розробляти індивідуальні програми соціального супроводу вразливих сімей, виявляти проблему, визначати мету і способи її досягнення, обирати найдоцільніші форми й методи реалізації індивідуальних програм соціального супроводу, контролювати й оцінювати свою поведінку;

2) мотиваційно-ціннісний компонент включає професійно-гуманістичну спрямованість особистості майбутнього соціального педагога, а також систему стійких мотивів, відносин, установок, які забезпечують оптимальний підхід до здійснення професійної діяльності» [53];

3) «особистісний компонент передбачає сформованість професійно важливих особистісних якостей майбутнього фахівця, необхідних для ефективної роботи із соціального супроводу вразливих сімей. Включає наявність певного креативного потенціалу й механізмів його активізації, що передбачає високий рівень соціальної та професійної активності фахівців у реалізації заходів щодо соціального супроводу і профілактики сімейного неблагополуччя;

4) діяльнісний компонент передбачає опанування практичними вміннями та навичками здійснення роботи із соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти (зокрема, щодо діагностики, організації, координації діяльності суб'єктів соціального супроводу)» [53].

Інтеграція української системи вищої освіти в європейський освітній простір вимагає впровадження нових підходів у підготовку фахівців зі соціальної роботи. Сучасні освітні процеси спрямовані на зміну орієнтирів оцінки результатів навчання, зокрема, замість традиційних понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура» і «вихованість» акцент ставиться на більш чітке визначення через терміни «компетенція» та «компетентність» фахівця. Компетентнісний підхід, який активно впроваджується в освітній системі, є основою для реалізації цих вимог.

Проте результати нашого дослідження вказують на певні ризики у підготовці фахівців із соціальної роботи. Зокрема, ці фахівці можуть бути

компетентними в аналізі проблем, але не володіти достатніми практичними навичками для їх ефективного вирішення. Зокрема, було виявлено, що здобувачі освіти мають лише теоретичні знання, а практичний досвід їх застосування в реальних умовах є відсутнім.

Згідно з національними Стандартами вищої освіти України для підготовки фахівців із соціальної роботи, здобувачі освіти, які завершили навчання, повинні володіти наступними компетентностями для ефективного виконання професійних обов'язків з соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб:

1. «Інтегральна компетентність.
2. Загальні компетентності включають:
3. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності»[50].

Зміст підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи має сприяти оволодінню основними формами взаємодії, такими як взаємне інформування, співпраця, взаємодопомога, взаємне навчання, розуміння, прийняття і визнання, а також готовності застосовувати їх у повсякденній професійній діяльності. Це вимагає гармонійного поєднання когнітивного, емоційного та діяльнісного аспектів, психолого-педагогічного, загальнопрофесійного та спеціалізованого навчання, а також інтеграції позааудиторної діяльності та соціальних практик.

Отже, підготовка фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб повинна фокусуватися на способах допомоги клієнтам у вирішенні життєвих труднощів. Це включає випечення ситуацій, спостереження за процесами, розвиток ресурсів особи та її соціального оточення, а також усвідомлення власної ролі, розуміння труднощів, що можуть виникати, та шляхів їх подолання.

Для набуття комунікативних навичок важливо також враховувати рівень розвитку загальних комунікативних умінь у здобувачів освіти, до яких можна віднести:

- «уміння керувати своєю поведінкою, тобто мати розвинені вольові якості;

– уміння бути спостережливим, уважним, гнучким, толерантним, відкритим та ін.;

– уміння розуміти, а не тільки бачити, тобто адекватно моделювати особистість свого співрозмовника, його психічний стан, настрій за зовнішніми ознаками;

– уміння оптимально будувати своє мовлення у психологічному плані, тобто вміти спілкуватися;

– уміння вербального й невербального контакту зі співрозмовником»[6].

Врахування всіх вищезазначених факторів не приведе до бажаного результату, якщо їх практичне впровадження в навчальний процес не забезпечить емоційного задоволення та творчого піднесення кожного здобувача освіти. Тому ще однією важливою умовою розвитку комунікативних навичок є позитивне ставлення здобувачів освіти до навчання.

Ми переконані, що навчання повинно бути побудоване на принципі співпраці, оскільки свідомість формується, розвивається і виявляється не лише через предметну діяльність, а й через комунікацію. Таке навчання ґрунтується на взаєморозумінні між викладачем і здобувачем освіти, що досягається через емоційно забарвлену подачу матеріалу, застосування інноваційних методів навчання та стимулювання позитивних емоцій, що мотивує здобувачів освіти до самовдосконалення.

Процес розвитку комунікативних навичок здобувачів освіти передбачає сприйняття і розуміння матеріалу під час лекцій та самостійної роботи з ним. Водночас формулювання власних думок і висловлювань відбувається після опрацювання матеріалу на практичних заняттях, де відбувається розвиток і закріплення комунікативних умінь.

В процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу потрібно застосовувати різноманітні методи та форми навчання.:

1. «Форми організації навчально-пізнавальної діяльності (лекція-диспут, лекція-консультація, лекція-конспект, семінарські і практичні заняття, робота в

команді, самостійна робота, індивідуальні та групові консультації, робота в Інтернет-мережі, настановчі й інтегративні семінари тощо)» [48, с.16-17].

2. «Методи організації навчально-пізнавальної діяльності:

- когнітивні (диспут, дискусія, метод запитань та відповідей, робота в групах, проблемного викладу, електронного викладу, імітація випадку);
- креативні («мозкового штурму», синетики, евристики, проєктів, «морфологічного аналізу»);
- організації пізнавальної діяльності (рольова гра, робота з реальним випадком, метод проєктування професійної діяльності, Інтернет-конференції, фоторепортажі, телепрограми);
- контролю й оцінювання навчальної діяльності (письмові роботи, презентації, проєкти, повідомлення, виступи на семінарських і практичних заняттях, захист курсових робіт)»[48, с.16-17].

Ще однією проблемою, яку ми виявили, є те, що майже більшість здобувачів освіти не готові або не мають бажання в майбутньому здійснювати соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб як фахівці із соціальної роботи. Це свідчить про існування проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів, які здатні швидко адаптуватися до нових умов, володіють високим професіоналізмом і є затребуваними на ринку праці.

У сучасному суспільстві проблема професійного самовизначення стає особливо важливою на етапі професійної освіти.

Ситуація ускладнюється тим, що все більше здобувачів освіти мають нечітке уявлення про свою спеціальність і слабо розвинуті навички аналізу інформації на ринку праці, що ускладнює вибір професії та її освоєння. Більшість дипломованих спеціалістів стикаються з труднощами під час пошуку роботи та працевлаштування, що зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних причин можна віднести економічну нестабільність та низький попит на певні категорії фахівців, який виникає через перенасичення

ринку праці працівниками цієї професії або через втрату актуальності обраної спеціальності.

Суб'єктивні причини зазвичай пов'язані з тим, що на етапі вступу до закладів вищої освіти здобувачі освіти не мають чіткої усвідомленості щодо вибору напрямку підготовки. На жаль, багато випускників після закінчення навчання розуміють, що обрана спеціальність не відповідає їхнім схильностям, здібностям і уявленням про «ідеальну» професію.

Фахівці вважають, що вибір професії має відбуватися ще на етапі навчання в закладах загальної середньої освіти.

Основними компонентами технології підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб є:

- ціннісно-орієнтаційний компонент (формування готовності фахівців до соціального супроводу, визначення мети, завдань та принципів цієї діяльності);
- змістовний компонент (розробка системи професійних знань, умінь та навичок для ефективної роботи в територіальній громаді);
- технологічно-процесуальний компонент (визначення форм, методів і засобів професійної підготовки);
- діагностично-результативний компонент (оцінка динаміки змін рівня готовності майбутніх фахівців до соціального супроводу за допомогою діагностичних інструментів).

Однією з характерних рис розвитку підготовки фахівців із соціальної роботи у ЗВО є проблема поєднання гуманітарних та фахових дисциплін, а також універсальності та професіоналізації в системі навчання. З одного боку, система підготовки вимагає універсалізації та формування єдиного теоретичного підходу і змістовних рамок. З іншого боку, соціальна сфера і суспільство потребують практично орієнтованих фахівців, які мають конкретні та застосовні знання, навички та компетенції.

Отже, готовності майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб передбачає наявність ґрунтовних знань у здобувачів освіти про особливості роботи з даною категорією осіб; моделі соціальної роботи; особливості ведення випадку; види випадку, функції фахівця із соціальної роботи у соціальному супроводі осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах; до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб; сформованість мотивів (професійного, соціального, особистісного) до майбутньої роботи; переконаність у необхідності її здійснення; творчий підхід до вирішення практико орієнтованих ситуацій та їх презентації; пошук нестандартних рішень та можливостей їх практичного застосування.

2.3. Розробка сценарію «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб»

Проведений нами аналіз навчальних планів, що стосуються підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» на рівнях «бакалавр» та «магістр», показав, що студенти вивчають лише окремі аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб. Лише на одному ОК, а саме, «Соціальний супровід сім'ї», є одна тема (Тема 10. Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб), яка безпосередньо торкається тематики нашого дослідження. Але одна тема не зможе перекрити той великий спектр завдань, які покладені на соціального працівника при соціальному супроводі внутрішньо переміщених осіб. Опитування майбутніх фахівців із соціальної роботи виявило, що більшість з них здобули лише теоретичні знання і не мають чіткої уяви про їх практичне застосування. Крім того, більше половини випускників цієї спеціальності не готові працювати в цьому напрямку.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що важливою умовою формування готовності майбутніх фахівців із соціальної роботи до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб є поєднання загальної підготовки, яка базується

на основних освітніх компонентах, що викладаються у закладах вищої освіти, із спеціальної підготовки. Основу цієї спеціальної підготовки складає БОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» (Додаток В), що доповнює підготовку здобувача освіти, та дає змогу на виході з університету отримати кваліфікованого фахівця. Зміст цього БОК, який може доповнюватися й поновлюватися, дозволяє ознайомити здобувачів освіти з найновітнішими досягненнями науки та практики, поглибити й розширити їхні професійні знання й навички. Інтегрований підхід до побудови БОК дає змогу встановлювати міждисциплінарні зв'язки та забезпечувати послідовність в підготовці соціальних працівників. К БОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» має вивчатися після освоєння здобувачами освіти теоретичних аспектів соціальної роботи, основ соціології, соціальної педагогіки, психології, законодавства, теорії та технології соціальної роботи. Вивчення даного БОК передбачає поступове ускладнення видів діяльності – від навчальної до наукової, при цьому знання та навички, набуті під час вивчення базових компонентів освіти, слугують основою для засвоєння матеріалу спецкурсу в VIII семестрі.

Основними завданнями дисципліни «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» є: ознайомлення здобувачів освіти з правовими аспектами та основами державної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні; розвинути у здобувачів освіти навички аналізу потреб внутрішньо переміщених осіб для надання їм ефективної соціальної допомоги; навчити здобувачів освіти основам психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб, включаючи техніки допомоги в процесі адаптації та подолання стресових ситуацій; сформувати вміння застосовувати інноваційні методи і підходи до соціального супроводу в умовах кризових ситуацій; ознайомити з соціальними програмами та інклюзивними ініціативами для дітей ВПО, що забезпечують їх інтеграцію в систему освіти; розвинути у здобувачів освіти навички ефективної комунікації та взаємодії з різними соціальними групами в умовах допомоги внутрішньо переміщеним особам; ознайомити з можливостями та роллю місцевих громад у

підтримці та соціальному супроводі ВПО; сформувати розуміння етики і професіоналізму в роботі соціального працівника з ВПО, акцентуючи увагу на важливості дотримання конфіденційності, поваги до гідності і прав людини; розвинути у студентів здатність працювати з реальними кейсами, застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях через аналіз випадків та рольові ігри.

Програма БОК містить два змістових модулі: Змістовий модуль I. Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб, Змістовий модуль II. Практичні аспекти та методи соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Змістовий модуль I орієнтований на теоретичні засади, правові аспекти та роль соціальних працівників у підтримці внутрішньо переміщених осіб, а також на інтеграцію цих осіб в нові соціальні та місцеві громади та вивчає наступні теми:

1. Правові та соціальні аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб в Україні.
2. Роль соціальних працівників у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище.
3. Механізми державної підтримки внутрішньо переміщених осіб: від соціальних виплат до інтеграційних програм.
4. Етика та професіоналізм соціального працівника в контексті супроводу внутрішньо переміщених осіб.
5. Роль місцевих громад у підтримці внутрішньо переміщених осіб: можливості для співпраці та розвитку.

Змістовий модуль II фокусується на практичних аспектах супроводу ВПО, таких як психологічна підтримка, методи оцінки потреб, соціальна адаптація, захист прав та освітні ініціативи для дітей та вивчає наступні теми:

1. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб та методи їх підтримки у процесі адаптації.
2. Методи оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб для ефективного соціального супроводу.

3. Соціальна підтримка та захист прав внутрішньо переміщених осіб у контексті сучасної соціальної політики.

4. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: проблеми, стратегії та ефективні практики.

5. Інклюзивні освітні програми для дітей внутрішньо переміщених осіб: соціальні та психологічні аспекти.

До самостійної роботи відносяться завдання творчого характеру, які дають здобувачам освіти можливість не лише відтворювати отриману інформацію, а й глибше осмислювати, доповнювати та закріплювати свої знання.

При організації освітнього процесу у закладах вищої освіти важливо використовувати такі методи і форми навчання, які не лише сприяють здобуттю знань і навичок, а й допомагають формувати професійні цінності. Це включає як основні, так і спеціалізовані навички комунікації, вміння будувати професійні взаємини з клієнтами, допомагати їм «поглянути» на себе з іншого боку, а також навички аналізу проблемних ситуацій, постановки цілей, розробки плану дій та оцінки результатів як власних дій, так і дій клієнта.

Під час викладання даного БОК ми рекомендуємо застосовувати такі методи навчання:

I. Лекційне заняття:

1. Традиційна лекція – метою даної лекції є забезпечення здобувачів освіти теоретичними знаннями, стимулювання інтересу до предмета та формування основ для самостійної роботи з навчальним курсом.

2. Лекція-візуалізація – це лекція, в якій активно використовуються різноманітні демонстраційні та наочні матеріали. Вони не тільки допомагають усну частину лекції, але й часто є основними джерелами інформації. Під час такої лекції викладач не лише читає матеріал, а й вільно і детально коментує підготовлені ресурси. Важливими аспектами цієї лекції є логічна структура подачі матеріалу, ритм, дозування інформації та ефективна взаємодія викладача з аудиторією.

3. Проблемна лекція – це тип лекції, що належить до активних методів навчання. На такій лекції новий матеріал подається як невідоме, яке необхідно «відкрити». Викладач створює проблемну ситуацію, що спонукає студентів до пошуку її рішення, поступово наближаючи їх до відповіді. Проблемна задача містить суперечності, які потрібно виявити та вирішити. Такий підхід розвиває критичне мислення, пізнавальний інтерес і професійну мотивацію студентів. Однак цей метод вимагає попереднього ознайомлення студентів з базовим матеріалом з предмету.

4. Лекція-прес-конференція – це форма лекції, організована у вигляді дискусії, метою якої – оцінити рівень засвоєння матеріалу. Основним завданням такої лекції є активізація участі здобувачів освіти через залучення кожного до обговорення. Лекція-прес-конференція може проводитись: на початку вивчення теми для визначення інтересів і потреб здобувачів освіти а також їх підготовленості; в середині курсу для акцентування уваги на ключових аспектах навчального матеріалу, наприкінці курсу або теми для обговорення можливості практичного застосування здобутих знань.

5. Лекція-провокація – це тип лекції, спрямований на розвиток у здобувачів освіти здатності швидко аналізувати професійні ситуації, брати участь у ролі експертів, опонентів або рецензентів, а також виявляти недостовірну чи неточну інформацію. Ці навички формуються через принцип ігрової діяльності, що включає елементи конфліктності, проблемності та спільної роботи.

II. Практичне заняття:

1. Традиційне практичне (лабораторне) заняття – це процес виконання конкретних завдань під керівництвом викладача, метою якого є досягнення визначеного результату. Головна мета такого заняття – поглиблення, розширення та уточнення знань, здобутих під час лекцій.

2. Ділова гра – це імітація реальної виробничої (економічної) ситуації, що проводиться у вигляді гри. Кожен учасник бере на себе певну роль і діє відповідно до того, як поведуться люди в реальному житті, але з урахуванням

встановлених правил гри. Основною метою ділової гри є розвиток теоретичного та практичного мислення в професійній сфері.

3. Круглий стіл – це практичне заняття, на якому обговорюються різні точки зору на одне й те саме питання. Це дозволяє учасникам прийти до спільних висновків і узгоджених позицій. Головною метою круглого столу є поглиблення теоретичних знань у професійній сфері та прогнозування можливих практичних результатів.

4. Мозковий штурм (мозкова атака) – це практичне заняття, під час якого вирішення проблеми здійснюється шляхом стимулювання творчої активності учасників. Вони пропонують різноманітні варіанти рішень, з яких вибирається найбільш підходящий для реалізації. Основною метою є стимулювання творчого мислення, гнучкості і здатності абстрагуватися від звичних підходів для досягнення конкретної практичної мети.

5. Метод кейсів – це метод організації практичних занять, який сприяє розвитку вмінь аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати найкращі варіанти та планувати їх реалізацію. Основною метою є активізація участі кожного здобувача освіти в процесі аналізу ситуацій і прийняття рішень, а також формування навичок командної роботи і швидкого прийняття рішень в умовах обмеженої інформації та часу.

Для діагностики успішності навчання здобувачів освіти ми пропонуємо використовувати такі методи та засоби як тестування, опитування, самостійна робота.

Форма контролю з БОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» передбачає залік. Поточний контроль проводиться під час практичних занять і спрямований на оцінку рівня підготовленості студентів до виконання конкретних завдань. Контроль здійснюється різними методами, серед яких опитування, робота в малих групах, індивідуальні завдання, виступи на практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах, експрес-контроль, контроль за самостійним опрацюванням матеріалу та інші. Максимальні бали

для кожної з форм роботи наведені в таблиці 2 силабуса (Додаток В.) вибіркового освітнього компонента.

Отже, ВОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» надає здобувачам освіти знання про проблеми, що виникають під час соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб; вивчає основні форми і методи супроводу даної категорії; знайомить з алгоритмом ведення випадку даної категорії; формує теоретичні знання з курсу та розвитку навичок їх застосування на практиці; знайомить з функціями та ролями фахівців із соціальної роботи у процесі надання супроводу внутрішньо переміщених осіб; навчання особливостям комунікаційної взаємодії з клієнтом.

Висновки до другого розділу

Результати опитування здобувачів освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» свідчать про загальне розуміння основних проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб, однак виявлено недостатній рівень практичної підготовленості до соціального супроводу цієї категорії клієнтів. Хоча більшість респондентів виявили зацікавленість у вивченні аспектів правового захисту, психологічної підтримки та професійної адаптації ВПО, відсутність практичного досвіду та недостатній рівень знань щодо механізмів надання допомоги свідчать про необхідність вдосконалення навчальних програм. Це включає більшу кількість практичних занять, стажувань та волонтерських програм для підготовки майбутніх фахівців до роботи з ВПО.

Розробка спеціалізованого освітнього компонента «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» є важливим етапом у підготовці майбутніх соціальних працівників, які мають бути здатними ефективно працювати в умовах, що потребують комплексного підходу до підтримки внутрішньо переміщених осіб. Аналіз навчальних планів та результати опитування серед студентів показали, що більшість здобувачів освіти володіють теоретичними знаннями, але не мають достатнього практичного досвіду для успішної роботи в цій сфері. Це підтверджує необхідність впровадження спеціалізованого

навчального курсу, який допоможе не тільки поглибити теоретичні знання, а й забезпечити розвиток практичних навичок, необхідних для ефективного соціального супроводу ВПО.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки з нашої магістерської роботи:

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) є вразливою категорією громадян, які змушені покинути свої домівки через збройні конфлікти, порушення прав людини чи надзвичайні ситуації. Соціальна підтримка ВПО потребує не лише матеріальної допомоги, а й комплексних управлінських рішень, що забезпечують доступ до послуг, інтеграцію в нові громади та відновлення соціальних зв'язків. Законодавство України визначає права ВПО, а соціальна робота з цією категорією включає консультування, психосоціальну допомогу, інтеграційні програми та активізацію соціального капіталу. Важливим є забезпечення координації між державними органами, місцевими громадами, міжнародними партнерами та громадянським суспільством для ефективної підтримки ВПО та їхнього гідного життя в умовах війни.

Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою забезпечення їхніх прав та адаптації до нових умов життя. Це багатогранний процес, що включає надання базових послуг, психосоціальну підтримку, інтеграцію в нові громади, а також розвиток соціального капіталу та активізацію внутрішніх ресурсів ВПО. Оскільки кожна ситуація є унікальною, соціальний супровід потребує індивідуального підходу, врахування специфіки кожної родини чи особи.

Нормативно-правова база України, що регулює права та соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб, охоплює широкий спектр аспектів, від прав на соціальні виплати та медичну допомогу до гарантій щодо працевлаштування та освіти. Законодавство, яке включає ключові закони та постанови Кабінету Міністрів, створює правові механізми для забезпечення життєвих потреб ВПО та їх інтеграції в нові громади. Окрім цього, держава активно розвиває стратегії для вирішення проблем ВПО, сприяючи їх адаптації, реінтеграції та поверненню на покинуті території. Всі ці заходи забезпечують

правовий захист та підтримку, що дозволяє ВПО реалізовувати свої соціальні, економічні та культурні права на новому місці проживання.

Результати опитування здобувачів освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» свідчать про загальне розуміння основних проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб, однак виявлено недостатній рівень практичної підготовленості до соціального супроводу цієї категорії клієнтів. Хоча більшість респондентів виявили зацікавленість у вивченні аспектів правового захисту, психологічної підтримки та професійної адаптації ВПО, відсутність практичного досвіду та недостатній рівень знань щодо механізмів надання допомоги свідчать про необхідність вдосконалення навчальних програм. Це включає більшу кількість практичних занять, стажувань та волонтерських програм для підготовки майбутніх фахівців до роботи з ВПО.

Розробка спеціалізованого освітнього компонента «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» є важливим етапом у підготовці майбутніх соціальних працівників, які мають бути здатними ефективно працювати в умовах, що потребують комплексного підходу до підтримки внутрішньо переміщених осіб. Аналіз навчальних планів та результати опитування серед студентів показали, що більшість здобувачів освіти володіють теоретичними знаннями, але не мають достатнього практичного досвіду для успішної роботи в цій сфері. Це підтверджує необхідність впровадження спеціалізованого навчального курсу, який допоможе не тільки поглибити теоретичні знання, а й забезпечити розвиток практичних навичок, необхідних для ефективного соціального супроводу ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Izarova I., Prytyka Yu., Uhrynovska O., Shestopalov N. Protection of Rights of Internally Displaced Persons amid Military Aggression in Ukraine. *The Age of Human Rights Journal*. 2023. № 20. Р. 1-25. DOI: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7711>

2. Аналіз виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року (протягом квітня 2023 року – квітня 2024 року). URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

3. Андріяш В., Громадська Н., Малікіна О. Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 4 (70). С. 5-12.

4. Бегеза Л.Є. Групове консультування у психологічному супроводі внутрішньо переміщених осіб з відновлення працевлаштування. Ментальне здоров'я особистості та організації : колективна монографія. Академія праці, соціальних відносин і туризму / За заг. ред. : Г. А. Приба, Л. Є. Бегези. Київ : Вид-во «Лівпринт», 2024. С. 239-238.

5. Береженна О. Права внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-21-03-2020-7/> (дата звернення: 25.05.2025).

6. Березовська Л.І. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. URL: <http://www.sworld.education/conference/year-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/dec-2016> (дата звернення: 15.09.2025).

7. Бобось О.Л., Бобось М.Л. Соціальна безпека внутрішньо переміщених осіб України: геоінформаційний підхід. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 8 (16). С. 363-374.

8. Бриндіков Ю.Л. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в системі соціальних служб (приклад Хмельницького міського центру соціальних служб). *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 63, № 2. С 135-140.

9. Гундештайло Ю.Д. Організація соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722789/1/116-Article%20Text-200-1-10-20200301%20%283%29.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

10. Гунько С., Лях В. Напрями соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю в територіальній громаді. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 4. С. 15-21.

11. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 31 березня 2016 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16> (дата звернення: 25.05.2025).

12. Джаман Я., Джаман В. Географія внутрішньо переміщених осіб у західному регіоні України: обсяги, напрямки, наслідки, проблеми. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2024. № 847. С. 125-134.

13. ДП «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України». URL: <https://www.ioc.gov.ua/en/aboutus> (дата звернення: 25.11.2025).

14. Дуля А., Лютий В. Досвід представництва інтересів внутрішньо переміщених осіб недержавними організаціями. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 15-22.

15. Заверико Н.В., Шашкіна В.М. Соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб у громаді. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 4. С. 118-123.

16. Інформаційна довідка щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33607.pdf> (дата звернення: 25.05.2025).

17. Князькова Л.М. Деякі питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 127-130

18. Козловець М.А., Залібовська-Ільніцька З.В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб як складова державної соціальної політики України: законодавчі засади. *Успіхи і досягнення в науці*. 2025. № 9 (19). С. 516-526.

19. Кошова С.П., Макаренко О.М. Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в українське суспільство. *Наукові перспективи*. 2024. № 12(54). С. 167-178.

20. Кульчицький Т. Р. Судовий захист прав внутрішньо переміщених осіб у правовідносинах соціального захисту. *Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2021. № 3. С. 167-171.

21. Кульчицький Т.Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. Дис. на здоб наук. ступеня доктора філософії Спец: 081 «Право». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2022. 224 с.

22. Лехолетова М.М., Дуля А.В., Спіріна В.Є. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. Вип. 1. С. 30-36.

23. Лісов Д.А. Щодо ознак соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25 трав. 2025 р. С. 116-118.

24. Лютий В., Дуля А. Сім'ї внутрішньо переміщених осіб з дітьми: потреби та стратегії опанування складними обставинами. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 49-58.

25. Лях В. В. Характеристика проблем і викликів, із якими стикаються громадські організації України, що надають соціальну підтримку внутрішньо

переміщеним особам. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 2. С. 62-72.

26. Лях В. Ключові завдання соціальної роботи з підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 2 С. 134-140.

27. Михайловський В.І. Внутрішньо переміщені особи – особливості національного та міжнародно-правового забезпечення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право*. 2018. № 4. С. 151–155.

28. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 151-155.

29. Наливайко Л.Р. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34-39.

30. Недря К., Трубавіна І., Чередниченко О. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в Україні. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022. С. 40-43.

31. Павлова Л.В. Позастатутна діяльність УВКБ ООН: сприяння захисту переміщених осіб. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/30092/1/2000_5_JILIR_pavlova_r.pdf (дата звернення: 20.06.2025).

32. Передерій О. Проблеми захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 28-33.

33. Поліщук В., Олексюк Н., Бачинська О. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади: соціально-економічний аспект. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 6. С. 5-9.

34. Пріб Г.А. Психосоціальний супровід відновлення працездатності внутрішньо переміщених осіб. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 35(74). № 2. С. 57-64.

35. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Законом України від 24.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

36. Про деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

37. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : закон України від 13. січня 2005 № 2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

38. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 20.06.2025).

39. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

40. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року: Постанова Кабінет міністрів України від 16.12.2015 № 1094. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

41. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

42. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15/ed20090507#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

43. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

44. Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposludy_1646898338.pdf (дата звернення: 25.05.2025).

45. Селіхов Д. А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 1(84). С. 103-108.

46. Синчук С.М. Про сутність послуги соціального супроводу відповідно до законодавства України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2020. Вип. 70. С. 181- 188.

47. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Ms_2015_2\(2.2\)_28%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Ms_2015_2(2.2)_28%20(1).pdf) (дата звернення: 25.05.2025).

48. Слозанська Г.І. Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах Австралії : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2011. 20 с.

49. Соціальна робота в умовах російсько-української війни : колект. монографія / І. Албул та ін. Умань : ФОП Ямчинський О.В., 2024. 200 с.

50. Стандарт вищої освіти: Наказ Міністерства освіти та науки України від 24.04.2019 № 556. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/06/231-sotsialna-robota-magistr.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).

51. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від

7 квітня 2023 року № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text> (дата звернення: 25.05.2025).

52. Суліцький В.В., Пелюхня І.М. Соціально-педагогічна робота з дітьми внутрішньо переміщених сімей. *Scientific trends in the development of science and education* : in the X international scientific and practical conference, Thessaloniki, Greece. 4–6 november 2024. Thessaloniki, Greece. P. 172-177.

53. Ткаченко А.М. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального супроводу вразливих сімей у закладах загальної середньої освіти. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7c6824b-cb16-409b-a22c-ef4ddc50b90f/content> (дата звернення: 15.06.2025).

54. Черба В. М., Павлюченко А. О. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами: виклики та перспективи. Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи: теорії та пропозиції. 2023. DOI : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-324-1-15>

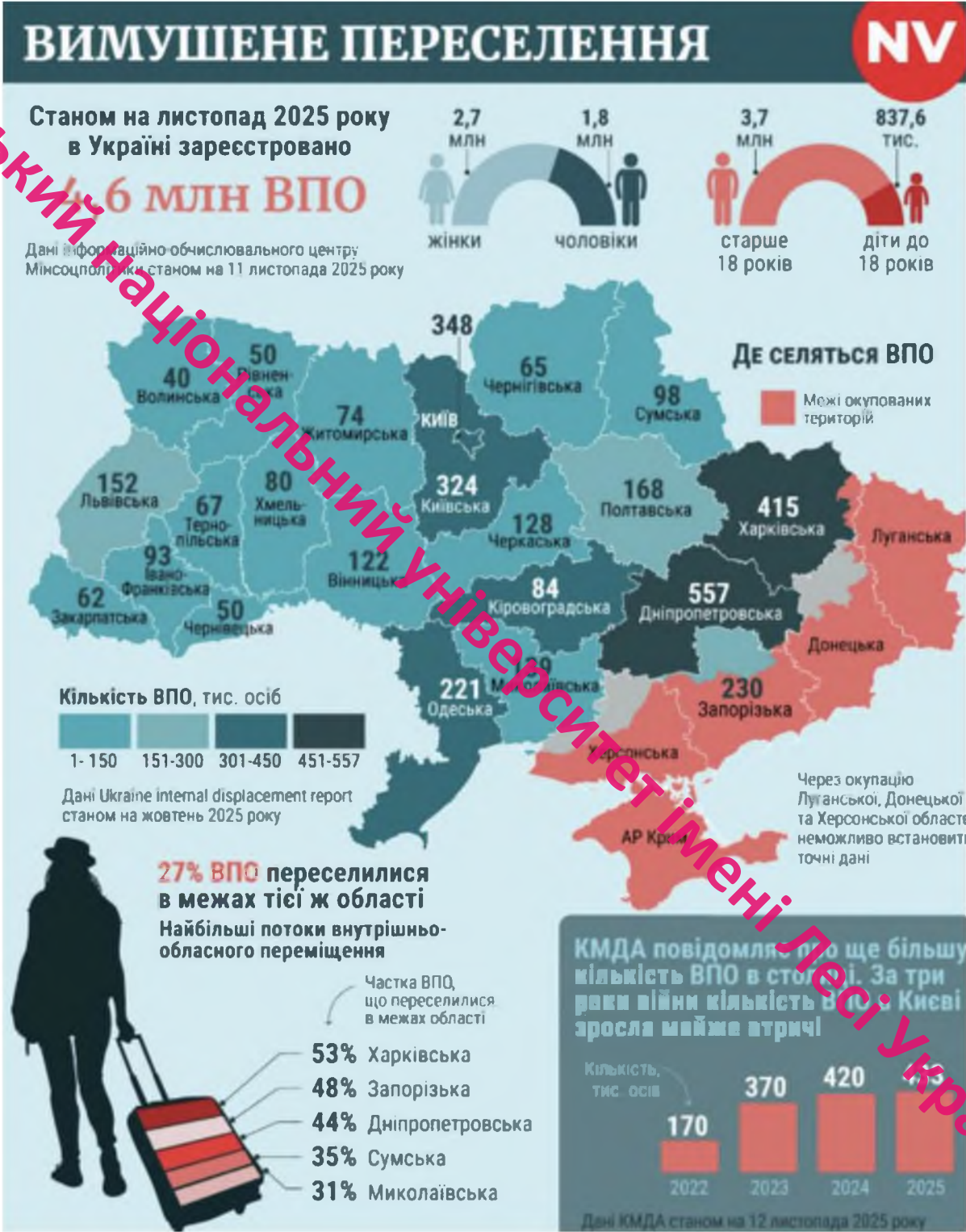
55. Шапошникова І.В., Пристай І.Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-02-04/2024-11-02-042>. (дата звернення: 25.06.2025).

56. Швець В.В. Психосоціальний супровід ВПО як інструмент державної стратегії розвитку. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 6. С. 120-125.

57. Шевирталов В.С. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 2. С. 73-78.

ДОДАТКИ
ДОДАТКИ

Додаток А

**Анкета-опитування здобувачів освіти
щодо якості підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи
до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб**

Шановні здобувачі освіти!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні, яке проводиться з метою з'ясування Вашого рівня професійної готовності до соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Вам буде запропоновано декілька питань. Виберіть варіант відповіді, найбільш відповідний на вашу думку або дайте розгорнуту відповідь.

Опитування анонімне. Ми гарантуємо конфіденційність особи, яка заповнює анкету. Результати опитування буде представлено тільки в узагальненому вигляді. Сподіваємося на Ваші щирі відповіді.

1. Наскільки ви знайомі з поняттям «внутрішньо переміщені особи»?

- 1) Так
- 2) Ні

2. Із якими проблемами найчастіше стикаються внутрішньо переміщені особи?

- 1) Психологічний стрес та травми
- 2) Проблеми з працевлаштуванням
- 3) Недоступність житла
- 4) Правова незахищеність
- 5) Інтеграція в нову громаду
- 6) Медичне обслуговування
- 7) Проблеми з доступом до освіти для дітей
- 8) Соціальна ізоляція та відсутність підтримки
- 9) Проблеми з фінансовою стабільністю
- 10) Важко відповісти

11) Немає проблем

3. Наскільки Ви володієте знаннями щодо механізмів надання допомоги ВПО?

- 1) Володію достатньо для практичної роботи
- 2) Маю загальні уявлення
- 3) Мої знання обмежуються лише теоретичними аспектами
- 4) Не володію знаннями

4. Які стратегії допомоги ВПО ви вважаєте найбільш ефективними? (виберіть до 3-х варіантів)

- 1) Надання соціальних виплат та допомоги
- 2) Психологічна підтримка та адаптаційні програми
- 3) Програми працевлаштування та професійної адаптації
- 4) Забезпечення житлом та медичною допомогою
- 5) Інші (вказіть) _____

5. Які аспекти соціального супроводу ВПО ви б хотіли вивчити більш детально?

- 1) Правові питання
- 2) Психологічна підтримка
- 3) Соціальні програми для інтеграції
- 4) Пошук роботи та професійна адаптація
- 5) Інші (вказіть) _____

6. Чи мали Ви практичний досвід або проходили практику, пов'язану із супроводом внутрішньо переміщених осіб?

- 1) Так
- 2) Ні

7. Які теми, на Вашу думку, мають бути обов'язково включені до підготовки з цієї тематики? Перерахуйте:

8. Чи вважаєте Ви за доцільне введення вибіркового освітнього компонента, присвяченої соціальному супроводу внутрішньо переміщених осіб?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Можливо

9. Чи готові Ви, як фахівець із соціальної роботи, в подальшому надавати послугу соціальному супроводу внутрішньо переміщених осіб?

- 1) Так
- 2) Ні

Дякуємо за співпрацю!

Додаток В

Спецкурс освітнього компонента «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб»

1. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення, ІІО Соціальна робота та консультування, Соціальна робота. Соціальна педагогіка, бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150 / 5		Рік навчання 4
		Семестр 8-ий
		Лекції 10 год.
ІНДЗ: немає		Практичні (семінарські) 20 год.
		Самостійна робота 110 год.
		Консультації 10 год.
	Форма контролю: залік	

2. Інформація про викладача

ПіБ **Маківка Артур Миколайович**

3. Опис дисципліни

1. *Анотація курсу.* Курс «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» має на меті підготувати майбутніх фахівців з соціальної роботи до ефективного виконання професійних функцій у процесі надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО). У рамках курсу здобувачі освіти ознайомляться з основними аспектами соціального супроводу ВПО, починаючи від правових та соціальних засад і до практичних методів надання допомоги у сферах психологічної підтримки, адаптації та інтеграції. Особлива увага приділяється розвитку професійних компетенцій у роботі з цією категорією осіб, які переживають стрес, психологічні травми та соціальні труднощі в процесі переселення. Курс передбачає вивчення правових норм і механізмів державної підтримки ВПО, а також розвиток навичок оцінки потреб і надання допомоги на індивідуальному та груповому рівнях. У результаті курсу студенти здобудуть необхідні навички для ефективної роботи в умовах швидко змінюваного соціального середовища, зокрема в умовах кризових ситуацій, таких як внутрішнє переміщення.

2. *Пререквізити :* «Соціальна політика», «Правове забезпечення соціальної роботи», «Соціально-правовий захист окремих категорій клієнтів», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Соціальний супровід сім'ї».

3. *Мета і завдання ВОК.* Метою ВОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» є підготовка майбутніх фахівців з соціальної роботи до професійного виконання функцій соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб, розвитку у них необхідних

компетенцій для ефективної допомоги в адаптації, інтеграції та соціальному супроводі цієї категорії населення в умовах соціальних, психологічних та правових викликів.

Завдання курсу:

1. Ознайомити здобувачів освіти з правовими аспектами та основами державної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні.
2. Розвинути у здобувачів освіти навички аналізу потреб внутрішньо переміщених осіб для надання їм ефективної соціальної допомоги.
3. Навчити здобувачів освіти основам психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб, включаючи техніки допомоги в процесі адаптації та подолання стресових ситуацій.
4. Сформувати вміння застосовувати інноваційні методи і підходи до соціального супроводу в умовах кризових ситуацій.
5. Ознайомити з соціальними програмами та інклюзивними ініціативами для дітей ВПО, що забезпечують їх інтеграцію в систему освіти.
6. Розвинути у здобувачів освіти навички ефективної комунікації та взаємодії з різними соціальними групами в умовах допомоги внутрішньо переміщеним особам.
7. Ознайомити з можливостями та роллю місцевих громад у підтримці та соціальному супроводі ВПО.
8. Вивчити методи моніторингу та оцінки ефективності соціальних програм, що сприяють інтеграції та соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб.
9. Сформувати розуміння етики і професіоналізму в роботі соціального працівника з ВПО, акцентуючи увагу на важливості дотримання конфіденційності, поваги до гідності і прав людини.
10. Розвинути у здобувачів освіти здатність працювати з реальними кейсами, застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях через аналіз випадків та рольові ігри.

Soft skills: вміння налагоджувати міжособистісні контакти; вміння працювати в команді; креативність; вміння прогнозувати, гнучкість, швидка адаптація до змін та ін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- 1) За джерелом інформації: *словесні*: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація, платформа Mest, MOODLE, вебсервіс Google Classroom), пояснення, розповідь, бесіда; *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація; *практичні*: *вправи*.
- 2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
- 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
- 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів освіти: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

4. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. Роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль I. Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб						
Тема 1. Правові та соціальні аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб в Україні	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 2. Роль соціальних працівників у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 3. Механізми державної підтримки внутрішньо переміщених осіб, від соціальних виплат до інтеграційних програм	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 4. Етика та професіоналізм соціального працівника в контексті супроводу внутрішньо переміщених осіб.	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 5. Роль місцевих громад у підтримці внутрішньо переміщених осіб: можливості для співпраці та розвитку	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Змістовий модуль II. Практичні аспекти та методи соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб						
Тема 6. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб та методи їх підтримки у процесі адаптації	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 7. Методи оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб для ефективного соціального супроводу	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 8. Соціальна підтримка та захист прав внутрішньо переміщених осіб у контексті сучасної соціальної політики	16	2	2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 9. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: проблеми, стратегії та ефективні практики	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10
Тема 10. Інклюзивні освітні програми для дітей внутрішньо	14		2	11	1	ДС, ПР, ДБ/10

переміщених осіб: соціальні та психологічні аспекти						
Види підсумкових робіт						Бал
Всього годин / Балів	150	10	20	110	10	100

Методи та форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах, ПР – презентація, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, тощо.

5. Завдання для самостійного опрацювання

№ з/п	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль I. Теоретичні основи та правові аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб		
1.	Правові та соціальні аспекти соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб в Україні	11
2.	Роль соціальних працівників у процесі інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нове середовище	11
3.	Механізми державної підтримки внутрішньо переміщених осіб: від соціальних виплат до інтеграційних програм	11
4.	Етика та професіоналізм соціального працівника в контексті супроводу внутрішньо переміщених осіб.	11
5.	Роль місцевих громад у підтримці внутрішньо переміщених осіб: можливості для співпраці та розвитку	11
Змістовий модуль II. Практичні аспекти та методи соціального супроводу внутрішньо переміщених осіб		
6.	Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб та методи їх підтримки у процесі адаптації	11
7.	Методи оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб для ефективного соціального супроводу	11
8.	Соціальна підтримка та захист прав внутрішньо переміщених осіб у контексті сучасної соціальної політики	11
9.	Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: проблеми, стратегії та ефективні практики	11
10.	Інклюзивні освітні програми для дітей внутрішньо переміщених осіб: соціальні та психологічні аспекти	11
	Всього	110

IV. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти БОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового модульного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки». Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень здобувачів освіти. Завдання підсумкового

модульного контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ВОК тощо. Оцінювання здійснюється за **100-бальною** шкалою.

Формою контролю вивчення ВОК «Соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб» є **залік**. Максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента – 100 балів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, робота в малих групах, виступи на практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у таблиці 2 силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. За активність на заняттях здобувач освіти може додатково отримати до 20 % максимального поточного бала, але при цьому сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати, як правило, 100.

За рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які визначені силабусом ВОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), він має право відпрацювати пропущені заняття на консультаціях за графіком, затвердженим на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи.

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття – на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати відповідну кількість балів, які були визначені на дану тему заняття. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної доброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, іспиту заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за програмою подвійного диплома, з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (в онлайн режимі за погодженням із деканом факультету).

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проєкту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки).

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік, що полягає в оцінці знань здобувачів освіти під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силябусом освітнього компонента в діапазоні від 0 до 100 балів.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультації із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100. На ліквідацію академічної заборгованості (складання заліку) виносяться тестові завдання та практичні вправи, які складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Питання до заліку

1. Що таке внутрішнє переміщення осіб, і які основні причини цього явища?
2. Які категорії осіб вважаються внутрішньо переміщеними в Україні відповідно до законодавства?

3. Які основні правові акти регулюють соціальний супровід внутрішньо переміщених осіб в Україні?
4. Які органи та установи відповідають за надання допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні?
5. Які основні види допомоги та підтримки надаються внутрішньо переміщеним особам?
6. Як соціальні працівники можуть оцінити потреби внутрішньо переміщених осіб?
7. Які психологічні проблеми найчастіше виникають у внутрішньо переміщених осіб, і як з ними працювати?
8. Які методи соціальної адаптації використовуються для підтримки ВПО?
9. Як соціальний працівник може допомогти внутрішньо переміщеним особам у питаннях працевлаштування?
10. Які труднощі виникають під час надання соціальної допомоги сім'ям ВПО?
11. Як організовано соціальне житло для внутрішньо переміщених осіб?
12. Які інклюзивні програми існують для дітей внутрішньо переміщених осіб?
13. Які специфічні підходи використовуються в соціальному супроводі ВПО, які є результатом їхнього пережитого стресу та травми?
14. Як соціальний працівник може сприяти інтеграції ВПО в нову соціальну і культурну середу?
15. Які труднощі можуть виникнути при роботі з внутрішньо переміщеними особами, які не мають документів або втрачили їх під час переселення?
16. Які види правового супроводу надаються внутрішньо переміщеним особам для захисту їхніх прав та інтересів?
17. Як здійснюється соціальний супровід ВПО в контексті зміни місця проживання?
18. Які методи роботи з ВПО є найбільш ефективними в умовах обмеженого часу та ресурсів?
19. Які форми підтримки сімей ВПО, що включають дітей, є найбільш необхідними в процесі соціальної адаптації?
20. Які практичні навички та компетенції повинні бути у соціальних працівників для ефективного супроводу внутрішньо переміщених осіб?

8. Шкала оцінювання

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

10 балів - Оцінюється робота здобувача освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки за умови особистого представлення завдання на практичному занятті.

7 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом,

послугується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

4 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який виявляє розуміння основних положень теоретичного матеріалу, здатний/-а з помилками та неточностями відтворити приблизно половину навчального матеріалу, частково висвітлює ключові положення теми. Практичні завдання виконано, проте наявні помилки, неточності. Відповідь в цілому правильна, але недостатньо осмислена, частково аргументована теоретичними твердженнями.

1 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу за відповідною темою, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень та понять. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.

0 балів - Оцінюється робота здобувача освіти, який не володіє навчальним матеріалом за відповідною темою та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 - 81	
67 -74	
60 - 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

9. Рекомендована література

1. Бегеза Л.Є. Групове консультування у психологічному супроводі внутрішньо переміщених осіб з відновлення працевлаштування. Ментальне здоров'я особистості та організації : колективна монографія. Академія праці, соціальних відносин і туризму / За заг. ред. : Г. А. Приба, Л. Є. Бегези. Київ : Вид-во «Лівпринт», 2024. С. 239-278.

2. Бобось О.Л., Бобось М.Л. Соціальна безпека внутрішньо переміщених осіб України: геоінформаційний підхід. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 8 (16). С. 363-374.

3. Гунько С., Лях В. Напрями соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з інвалідністю в територіальній громаді. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 4. С. 15-21.

4. Джаман Я., Джаман В. Географія внутрішньо переміщених осіб у західному регіоні України: обсяги, напрямки, наслідки, проблеми. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2024. № 847. С. 125-134.

5. Заверико Н.В., Шашкіна В.М. Соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб у громаді. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 4. С. 118-123.

6. Князькова Л.М. Деякі питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 127-130

7. Козловець М.А., Залібовська-Ільніцька З.В. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб як складова державної соціальної політики України: законодавчі засади. *Успіхи і досягнення в науці*. 2025. № 9 (19). С. 516-526.
8. Лехолетова М.М., Дуля А.В., Спіріна В.Є. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. Вип. 1. С. 30-36.
9. Лісов Д.А. Щодо ознак соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 25 трав. 2025 р. С. 116-118.
10. Лютий В., Дуля А. Сім'ї внутрішньо переміщених осіб з дітьми: потреби та стратегії опанування складними обставинами. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 1. С. 49-58.
11. Лях В. В. Характеристика проблем і викликів, із якими стикаються громадські організації України, що надають соціальну підтримку внутрішньо переміщеним особам. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 2. С. 62-72.
12. Лях В. Ключові завдання соціальної роботи з підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 2 С. 134-140.
13. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 151-155.
14. Передерій О. Проблеми захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 28-33.
15. Поліщук В., Олексюк Н., Бачинська О. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади: соціально-економічний аспект. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 6. С. 5-9.
16. Пріб Г.А. Психосоціальний супровід відновлення працездатності внутрішньо переміщених осіб. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 35(74). № 2. С. 57-64.
17. Селіхов Д. А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 1(84). С. 103-108.
18. Соціальна робота в умовах російсько-української війни: колект. монографія / І. Албул та ін. Умань : ФОП Ямчинський О.В., 2024. 200 с.
19. Суліцький В.В., Пелюхня І.М. Соціально-педагогічна робота з дітьми внутрішньо переміщених сімей. *Scientific trends in the development of science and education* : in the X international scientific and practical conference, Thessaloniki, Greece. 4–6 november 2024. Thessaloniki, Greece. P. 172-177.
20. Швець В.В. Психо-соціальний супровід ВПО як інструмент державної стратегії розвитку. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 6. С. 120-125.

Нормативно-правова база

1. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 31 березня 2016 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16>

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Законом України від 24.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text>
3. Про деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
6. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року: Постанова Кабінет міністрів України від 16.12.2015 № 1094. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF#Text>
7. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>
8. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 № 966-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15/ed20090507#Text>
9. Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposlugy_1646898338.pdf
10. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 року № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text>